

Wiad. entomol.	27, Supl.: 7-47	Poznań 2008
----------------	-----------------	-------------

85-lecie Polskiego Towarzystwa Entomologicznego

85 anniversary of the Polish Entomological Society

Marek BUNALSKI¹, Janusz NOWACKI², Paweł SIENKIEWICZ²

¹ Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Katedra Entomologii, ul. Dąbrowskiego 159,
60-594 Poznań

² Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Katedra Ochrony Środowiska Przyrodniczego,
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań

KEY WORDS: natural sciences, the Polish Entomological Society, historiography.

Zarys historii

Osiemdziesiąt pięć lat w życiu każdego człowieka to okres długi, nawet bardzo długi. To suma zdarzeń wypełniających nierzadko opasłe tomy książek. Jak więc zmieścić w krótkim opracowaniu osiemdziesiąt pięć lat historii Towarzystwa? Historii, w którą wplecione są losy kilku tysięcy ludzi... Każda próba takiego podsumowania musi opierać się z konieczności na wybranych fragmentach dziejów. Przywoływać jedynie te fakty i związane z nimi osoby, które w sposób szczególny wpłynęły na kształt Naszego Towarzystwa.

Pragnąc uczynić z historii coś więcej niż tylko suche kalendarium, postaramy się w poniższym opracowaniu zaakcentować te elementy, które zadecydowały o współczesnym obrazie Polskiego Towarzystwa Entomologicznego. Wybierzemy z niej te zagadnienia, które niczym archetypy utrwaliły się we wspólnej świadomości entomologów polskich i te osoby, które swą działalnością wywarły przemożny wpływ na losy Towarzystwa.

Czytelników chcących pogłębić swoją wiedzę na temat podawanych poniżej faktów odsyłamy do bogatych źródeł historiograficznych i prób ich podsumowania (STRAWIŃSKI 1961; STRAWIŃSKI 1962; MROCZKOWSKI 1971; SANDNER, MIKOŁAJCZYK 1971; MROCZKOWSKI 1978; RIEDL 1993; HADAŚ 1998; BUNALSKI, LIPA, NOWACKI 2001).

Dwudziestolecie międzywojenne

Za protoplastę Polskiego Towarzystwa Entomologicznego uznać należy Sekcję Entomologiczną Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Projektodawcą jej utworzenia był profesor Jarosław ŁOMNICKI, ówczesny dyrektor Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie. Wspólnie z Janem KINELEM, Adamem KRASUCKIM i Janem NOSKIEWICZEM zwołał na dzień 13 grudnia 1920 r. grono entomologów lwowskich „...dla naradzenia się nad związaniem towarzystwa entomologicznego...”. Po długiej dyskusji podjęto uchwałę o utworzeniu Sekcji Entomologicznej przy Lwowskim Oddziale Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Na zebraniu założycielskim powołano również Zarząd Sekcji w składzie: Jarosław ŁOMNICKI (przewodniczący), August STÖCKL (zastępca), Jan NOSKIEWICZ (skarbnik) i Jan KINEL (sekretarz), oraz Komisję Rewizyjną (Michał ŚWIĄTKIEWICZ, Aleksander KOZIKOWSKI i Józef GROLLE). Zainicjowano także akcję inwentaryzowania literatury i zbiorów entomologicznych znajdujących się we Lwowie, oraz serię comiesięcznych zebrań naukowych.

Prężnie działająca Sekcja odbyła w ciągu kolejnych dwóch lat 19 spotkań, na których wygłoszono 74 referaty. Ich pokłosiem były pierwsze opracowania monograficzne, które postanowiono opublikować w odrębnym czasopiśmie naukowym. Rozbieżności pomiędzy ambicjami członków Sekcji, a Zarządem Lwowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, osiągnęły swe apogeum po ukazaniu się pierwszego zeszytu nowo powołanego periodyku (zobacz rozdz. „Wydawnictwa”).

W tej atmosferze szybko dojrzała koncepcja uniezależnienia się od PTPK i powołania odrębnego towarzystwa naukowego o zasięgu ogólnopolskim. Sprzyjał temu zarówno dynamiczny rozwój Sekcji, która pod koniec 1922 r. skupiała już 85 osób, jak również poparcie, jakiego udzielili przedsięwzięciu entomolodzy z Warszawy, Skierniewic i Krakowa. 4 grudnia 1922 r. na drugim zebraniu organizacyjnym podjęto uchwałę o rozwiązaniu Sekcji i przeobrażeniu jej w samodzielne towarzystwo naukowe pod nazwą – Polski Związek Entomologiczny. Wybrano Zarząd, na czele którego stanął prof. Zygmunt MOKRZECKI, wsparty przez 6 osób: Michała ŚWIĄTKIEWICZA (I zastępca), Jarosława ŁOMNICKIEGO (II zastępca), Józefa GROLLE (skarbnik), Romana KUNTZE (zastępca skarbnika), Jana NOSKIEWICZA (bibliotekarz) i Jana KINELA (sekretarz). Wybrano także Komisję Rewizyjną w składzie: Aleksander KOZIKOWSKI, Edward MAZUR i Jan ROMANISZYN.

Pierwsze Walne Zgromadzenie Polskiego Związku Entomologicznego odbyło się 8 stycznia 1923 r. w Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie. Gremium to zaakceptowało skład Zarządu i Komisji Rewizyjnej oraz Statut,

który podkreślał, iż: „... celem Związku jest wszechstronne badanie (systematyka, biologia, entomologia stosowana i t.d.) owadów przede wszystkim Polski i wydawanie własnych publikacji ...”.

Zapisy statutu przełożone na codzienną praktykę wpłynęły ożywczo zarówno na środowisko naukowe jak i ruch amatorski. Efekty tych działań dały znać o sobie już w następnym dziesięcioleciu przyczyniając się do znacznej aktywności środowisk lokalnych. W 1934 r. zapoczątkowano nawet tworzenie własnego zbioru entomologicznego w oparciu o kolekcję brazylijskich owadów przekazanych Związkowi przez Czesława BIEŻANKĘ.

W 1937 r. po śmierci prof. MOKRZECKIEGO, XV Walne Zgromadzenie członków wybiera na przewodniczącego PZE prof. Aleksandra KOZIKOWSKIEGO, który kierował nim przez następne dwa lata.

Warto podkreślić, iż od początku istnienia losy Związku spletały się nierozdzielnie z historią Naszego Kraju. Nie ominęły go ani skutki recesji lat 20-tych, ani kryzys lat 1930–1936, po których nauka polska stanęła na skraju bankructwa. Jednak mimo piętrzących się trudności, PZE stopniowo powiększał swoje szeregi. Praktyką lat 1925–1937 było przyjmowanie na prawach członka-korporanta różnych placówek naukowo-badawczych, szkół i stowarzyszeń. W roku 1925 przyjęto w ten sposób 24 członków Poznańskiego Towarzystwa Entomologicznego, a w 1937 entomologów Państwowej Szkoły Ogrodniczej w Wólce Kapitańskiej k. Lwowa. Tym samym w 1938 r. liczba członków zwiększyła się do 206 osób.

Wybuch II Wojny Światowej zaskoczył Polski Związek Entomologiczny w trakcie mozolnego budowania nowych struktur organizacyjnych (zobacz rozdz. „Sekcje tematyczne”), oraz likwidacji skutków wcześniejszego kryzysu. Zajęcie zachodnich i środkowych dzielnic przez hitlerowskie Niemcy, a województw wschodnich przez ZSRR, spowodowało zawieszenie działalności, a następnie w oparciu o dekrety agresorów likwidację wszystkich polskich stowarzyszeń, w tym i PZE.

Okres PRL-u

Odzyskanie przez Polskę niepodległości wiązało się w pierwszym rzędzie z koniecznością odbudowy zniszczonej infrastruktury gospodarczej kraju. Dla nauki polskiej oznaczało zaś konieczność odtworzenia dawnych struktur i dostosowania ich do nowej sytuacji geopolitycznej. Utrata Kresów Wschodnich, włączonych do ZSRR i odzyskanie Ziemi Zachodnich wiązało się z przemieszczeniem środowisk naukowych na nowo nabyte tereny.

Dla Polskiego Związku Entomologicznego był to przede wszystkim okres podsumowywania strat i odtwarzania zniszczonych w czasie wojny struktur organizacyjnych. Wobec widma likwidacji niektórych towarzystw naukowych

(dekret z 1947 r.) zdecydowano się na odbycie pierwszego po wojnie Walnego Zgromadzenia. Miało ono miejsce 12 maja 1947 r. w murach Uniwersytetu Wrocławskiego. W związku z widocznym jeszcze brakiem zaplecza organizacyjnego wzięło w nim udział tylko 20 członków Związku. Wybrano jednak Zarząd: prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI (przewodniczący), doc. dr Tadeusz JACZEWSKI (I zastępca), dr Jan KINEL (II zastępca), prof. dr Jan NOSKIEWICZ (bibliotekarz), dr Stanisław CHUDOBA (sekretarz), mgr Eugenia RADECKA (skarbnik), Komisję Rewizyjną w składzie: prof. dr Józef HELLER, prof. dr Gustaw POLUSZYŃSKI i dr Jan STACH, oraz powołano komitet redakcyjny wydawnictw.

Rok później zainaugurowano comiesięczne zebrania naukowe, oraz wznowiono wydawanie „Polskiego Pisma Entomologicznego” (zobacz rozdz. „Wydawnictwa”). W 1949 r. nastąpiła formalna rejestracja Związku, oraz poszerzenie jego struktur o nowo utworzony Oddział Poznański (zobacz rozdz. „Oddziały terenowe”).

Postępująca od końca lat 40-tych centralizacja spowodowała nasilanie się tendencji zmierzających do podporządkowania wszystkich organizacji społecznych organom centralnym i „umacniania przewodniej roli partii”. Ich skutkiem była widoczna etatyzacja struktur i zmiana w 1950 r. funkcji „Przewodniczącego” na „Prezesa”. W ramach „internacjonalizmu socjalistycznego” oraz „umacniania więzi polsko-radzieckiej” wprowadzono również wymóg zamieszczania streszczeń publikacji w języku rosyjskim oraz przeprowadzono kilka spotkań propagujących „radziecką myśl naukową”.

Sytuacja Związku uległa dalszym zmianom w 1951 r. po Kongresie Nauki Polskiej. W październiku tego roku utworzono Polską Akademię Nauk, podporządkowując jej ustawowo wszystkie stowarzyszenia naukowe, w tym i Nasz Związek. Podporządkowanie PZE strukturom PAN-u wiązało się z pozbawieniem jej samodzielności, przede wszystkim w sferze decyzyjnej i finansowej, co pociągnęło za sobą rezygnację prof. KOZIKOWSKIEGO z dalszego sprawowania funkcji Prezesa. W tej sytuacji w styczniu 1952 r. Walne Zgromadzenie, wybrało zaocznie nieobecnego na Zejeździe prof. dr Tadeusza JACZEWSKIEGO. Ponieważ nie przyjął on tej funkcji, prezesem został jego zastępca prof. dr Konstanty STRAWIŃSKI.

Mimo podporządkowania PZE strukturom PAN-u, jego członkowie nie ustawali w działaniach na rzecz środowiska entomologicznego. W tym duchu przystąpiono latem 1952 roku do uruchomienia serii wydawniczej pod nazwą „Klucze do oznaczania owadów Polski”, która okazała się jednym z najważniejszych przedsięwzięć Towarzystwa (zobacz rozdz. „Wydawnictwa”).

Walne Zgromadzenie z roku 1953 uchwaliło dalsze zmiany w strukturze Związku – zrównano wagę obu „Zastępców Prezesa” ustanawiając funkcję

„Wiceprezesa”, oraz przeniesiono siedzibę do Lublina, pozostawiając we Wrocławiu bibliotekę, jednak bez etatu bibliotekarza.

Kontynuowano również proces przenoszenia aktywności Związku do oddziałów terenowych. Z końcem 1960 r. niemal wszyscy członkowie „...zostali włączeni do oddziałów i objęci ich opieką...”. W tym samym roku przekazano oddziałom pieczę nad wydawnictwami, wrocławskiemu nad „Polskim Pismem Entomologicznym”, zaś warszawskiemu nad „Kluczami do oznaczania owadów Polski”. Znaczemu ożywieniu uległy także kontakty z zagranicą widoczne w postaci wyjazdów do „bratnich krajów socjalistycznych”.

Dalsze zmiany w funkcjonowaniu PZE nastąpiły w roku 1963, kiedy to uchwalono zmianę nazwy na „Polskie Towarzystwo Entomologiczne” i przeniesienie jego siedziby do Warszawy. W międzyczasie następowały kolejne zmiany personalne w Zarządzie i Komisji Rewizyjnej, z niezmienną jedynie osobą prezesa na czele. Stąd po śmierci prof. STRAWIŃSKIEGO (17 sierpnia 1966 r.) powstała pustka organizacyjna, a funkcja prezesa pozostawała przez rok nie obsadzona. Dopiero na Zjeździe we wrześniu 1967 r. jej sprawowanie powierzono prof. dr Henrykowi SANDNEROWI.

Lata 70-te i 80-te to okres pewnej stabilizacji (wciąż oczekujący na swego kronikarza), gwarantowanej w dużej mierze przez osobę Prezesa. Jego specyfiką było z pewnością pojawienie się licznych grup zainteresowań, co znalazło swe odzwierciedlenie w powoływaniu nowych sekcji tematycznych (zobacz rozdz. „Sekcje tematyczne”). Ciągłe rozrastające się struktury towarzystwa, osiągnęły w 1971 r. pułap 12 oddziałów terenowych, przy ogólnej liczbie przekraczającej 450 członków. Wraz ze wzrostem liczby członków i rozrastaniem się struktur pojawił się jednak problem konsolidacji Towarzystwa. W dobie, gdy komputery (zwane wówczas „mózgami elektronowymi”) pozostawały jeszcze w fazie fantazji naukowej, a telefony były dobrem luksusowym i mało dostępnym, pozostawało jedynie słowo pisane. Ogniwem spajającym stał się wydawany od 1969 r. „Biuletyn Informacyjny”, który w 1980 roku przekształcił się w periodyk „Wiadomości Entomologiczne” (zobacz rozdz. „Wydawnictwa”).

Jednym z większych wyzwań logistycznych było zorganizowanie w Białowieży we wrześniu 1969 r. Sympozjum Entomofaunistyki Europy Środkowej. Odnotować należy również współudział Towarzystwa w zorganizowaniu sympozjów w Opawie, Görlitz i Budapeszcie, oraz cykl pogadań radiowych dotyczących „rozwoju i osiągnięć PTE na Górnym Śląsku z okazji XX-lecia PRL”.

W podejmowanych wówczas działaniach daje się zauważyć wyraźne dążenie do popularyzowania wiedzy entomologicznej wśród możliwie szerokiego kręgu odbiorców. Zaważyła na tym z pewnością osoba ówczesnego prezesa, którego aktywność na polu entomologii zmierzała wyraźnie w tym kierunku.

Ostatnie 20-lecie

Zapowiedzi poważniejszych przemian pojawiły się dopiero pod koniec lat 80-tych. Zwiększona aktywność społeczna, związana z reformą ustrojową, zaowocowała również potrzebą zmian w strukturach i funkcjonowaniu Towarzystwa. Przełomem okazał się XL Zjazd PTE we Wrocławiu (1989 r.), gdzie dokonano nie tylko zmian w Zarządzie, ale również na stanowisku prezesa. Nowo wybranym Prezesem został prof. dr hab. Andrzej WARCHAŁOWSKI, a gruntownej reformie poddano m. in. Radę Wydawniczą i redakcję czasopism. Co najważniejsze, doszło do ostatecznego zerwania ze strukturami PAN i w konsekwencji do uniezależnienia się finansowego i organizacyjnego Towarzystwa. Warto w tym miejscu przypomnieć, że mimo rewolucyjnego charakteru przemian sam proces miał charakter spokojny, pozbawiony rewanżyzmu i negowania wcześniejszych dokonań. Odbiciem tego nastawienia było choćby podjęcie bezprecedensowej uchwały o przyznaniu ustępującemu prezesowi, prof. Henrykowi SANDNEROWI, dożywotniego tytułu „Prezesa Honorowego”.

Następstwa zapoczątkowanych przemian dawały znać o sobie w ciągu kolejnych lat. Ich konsekwencją było przeniesienie siedziby Zarządu do Wrocławia, dokonanie zmian w Statucie Towarzystwa, oraz zmiany w kształcie „Wiadomości Entomologicznych” (zobacz rozdz. „Wydawnictwa”). Działania zainicjowane przez ówczesnego prezesa, prof. Andrzeja WARCHAŁOWSKIEGO, kontynuowali jego następcy – prof. Jarosław BUSZKO i prof. Janusz NOWACKI. Symbolicznym ich zakończeniem było przeniesienie siedziby Towarzystwa do Poznania (1998 r.) oraz rejestracja nowego „Statutu” i wpisanie PTEnt. do Rejestru Stowarzyszeń (1999 r.).

W 1998 roku świętowano w Poznaniu jubileusz 75-lecia Towarzystwa. Oprócz wybitego na tę okazję medalu pamiątkowego, osoby najbardziej zasłużone uhonorowano jego srebrnym odpowiednikiem – „Medalem Za Zasługi dla Polskiego Towarzystwa Entomologicznego” (załącznik 3). Po raz pierwszy również wszystkie referaty i postery wydano w specjalnym suplemencie „Wiadomości Entomologicznych”.

Nowe tysiąclecie powitano równie godnie. W 2001 r. ukazał się „Almanach entomologów polskich XX wieku” pod redakcją Marka BUNALSKIEGO, Jerzego J. LIPY i Janusza NOWACKIEGO. Oprócz zarysu historii entomologii w Polsce mieścił on noty biograficzne ponad 500 osób, które w minionym stuleciu zapisały się w sposób szczególnie na kartach entomologii polskiej.

Minione 10-lecie, to przede wszystkim okres wzmożonej aktywności Towarzystwa na forum ogólnokrajowym. W 1999 roku rozpoczęto z inicjatywy obecnego prezesa, prof. dr hab. Janusza NOWACKIEGO, cykl konferencji naukowych pod hasłem „Ochrona owadów w Polsce”. Konferencje te poświę-

cone były różnorodnym aspektom ochrony przyrody, oraz szczegółowym zagadnieniom związanym z ochroną owadów (załącznik 5). Pokłosiem tych spotkań było podjęcie licznych inicjatyw zmierzających do efektywnego działania w tym zakresie, jak również szereg cennych opracowań teoretycznych ukazujących się w postaci zbiorów tematycznych w kolejnych suplementach „Wiadomości Entomologicznych”.

Spośród licznych dokonań tego okresu przynajmniej kilka zasługuje na szczególną uwagę. W pierwszym rzędzie wymienić należy opracowanie pod auspicjami Towarzystwa, listy owadów proponowanych do objęcia ochroną gatunkową. Po konsultacji z szerokim gronem specjalistów wersja końcowa została przesłana do Ministra Ochrony Środowiska. Problem weryfikacji rozporządzeń powracał jeszcze kilkakrotnie wywołując za każdym razem dyskusję w Naszym Towarzystwie. W wyniku nawiązanej współpracy w 2006 r. przeprowadzone zostały przez Zarząd Główny rozmowy z Ministrem Środowiska, prof. dr hab. Janem SZYSZKO. Zaowocowały one wpisaniem Towarzystwa na listę konsultantów Ministerstwa i naszymi propozycjami zgłoszonymi do projektu ustawy „O ochronie przyrody”.

W roku 2000 uchwałą Zarządu Głównego powołano do życia nowe wydawnictwo monograficzne pod nazwą „Polish Entomological Monographs” i w tymże samym roku ukazał się jego pierwszy tom.

Do ważnych przedsięwzięć dekady zaliczyć należy także przygotowanie i opublikowanie w 2004 r. „Polskiej czerwonej księgi zwierząt. Bezkręgowce – Invertebrata” pod redakcją profesorów Zbigniewa GŁOWACIŃSKIEGO i Janusza NOWACKIEGO. Po raz pierwszy oddzielny tom poświęcono bezkręgowcom, a rozdziały dotyczące blisko 200 gatunków owadów stanowiły efekt pracy wielu entomologów z Naszego Towarzystwa. Wersja elektroniczna „Księgi” trafiła także do Członków PTEnt., zaprzyjaźnionych instytucji, oraz licznej grupy studentów i miłośników przyrody, stanowiąc doskonałą wizytówkę działań na polu ochrony różnorodności biologicznej kraju.

Rok 2008 upłynął pod znakiem przygotowań do jubileuszu 85-lecia powstania Towarzystwa i organizacji związanego z nim Zjazdu Jubileuszowego, który odbył się w Bieszczadach w okolicach Baligródu. Spośród najważniejszych uroczystości jubileuszowych na pierwszy plan wysuwa się posiedzenie naukowe członków Towarzystwa, które po 70-ci laty odbyło się ponownie w kolebce Towarzystwa we Lwowie. Powzięto również decyzję o wybiciu medalu pamiątkowego, oraz jubileuszowych spotkaniach sekcji tematycznych.

Dzisiaj Towarzystwo liczy 501 Członków Zwyczajnych zrzeszonych w 10 sekcjach tematycznych i 13 Członków Honorowych (wykaz wszystkich osób, którym nadano ten tytuł znajduje się w załączniku 1). W ostatnich latach widoczny jest wyraźny wzrost zainteresowania pracami PTEnt. Spośród osób zgłaszających się z terenu całej Polski, a nawet z zagranicy, Zarząd Główny

rekrutuje corocznie 10–20 nowych członków. Swoim zapałem i świeżym spojrzeniem, a niekiedy także doświadczeniem naukowym i organizacyjnym, wzbogacają oni działania Towarzystwa, przyczyniając się do jego ciągłego rozwoju. Najaktywniejsi członkowie PTEnt. są uhonorowywani „Złotymi Odznakami” (załącznik 2).

Składy Zarządów Głównych Polskiego Towarzystwa Entomologicznego wybieranych w latach 1989–2007 zamieszczono w załączniku 4.

Przewodniczący i Prezesi

85-letni dorobek Towarzystwa to jak wspomniano suma aktywności kilku tysięcy jego członków. Analizując historię PTEnt. dochodzimy jednak do wniosku, iż to osoby przewodniczących i prezesów odcisnęły największe piętno na realizacji stawianych celów. W zjawisku tym ogniskuje się wiele czynników, które mogłyby stanowić ciekawy materiał socjologiczny. My jednak ograniczymy się do stwierdzenia, że było to związane głównie z ich osobowością, a przejawiało się zarówno w hierarchii podejmowanych zadań, jak i doborze współpracowników, którzy ich w tych działaniach wspierali.

prof. dr Zygmunt MOKRZECKI (1923–1936)

(Fot. 1)

Urodził się 2 maja 1865 w Dzitrykach k. Lidy i znaczną część swego życia zawodowego związał z Kresami Wschodnimi nieistniejącej wówczas Rzeczypospolitej, studiując i pokonując kolejne stopnie kariery naukowej na Uniwersytecie Taurydzkim w Symferopolu (inż. – 1889 r., dr – 1892 r., doc. – 1916 r.). Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości rozpoczął organizowanie Katedry Entomologii i Ochrony Lasu SGGW w Skierniewicach. Tu również uzyskał tytuł profesora (1922 r.), pełniąc do 1935 r. funkcję Kierownika Katedry. Zmarł 3 marca 1936 r. w Warszawie, gdzie spoczął na Cmentarzu Powązkowskim.

W 1922 r. po rozmowach z przedstawicielami Sekcji Entomologicznej PTPK we Lwowie podjął się pełnienia funkcji przewodniczącego nowo tworzonego stowarzyszenia. W opinii wielu historyków fakt ten znacznie przyspieszył powstanie Polskiego Związku Entomologicznego, którym prof. MOKRZECKI kierował dożywotnio. W jego działaniach dominowała potrzeba nadania Związkowi charakteru ogólnopolskiego. Miało temu służyć zarówno przyjmowanie na prawach korporacyjnych różnych placówek naukowo-badawczych, szkół i stowarzyszeń, jak i podnoszenie rangi naukowej PZE. Mimo kryzysów gospodarczych nawiedzających wówczas Polskę efekty tych działań widoczne były już w drugiej połowie lat 30-tych.

Fot. 1. Prof. dr Zygmunt MOKRZECKI

prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI (1937–1939, 1947–1952)

(Fot. 2)

Urodził się 2 czerwca 1879 r. w Fitowie (pow. lubawski). Działalnością naukową związany był początkowo ze Lwowem (dr – 1907 r., prof. nadzw. – 1922 r., prof. zwycz. – 1930 r.), a następnie z Poznaniem, gdzie organizował po wojnie Katedrę Ochrony Lasu WSR, którą kierował aż do śmierci. Nieśłusznie oskarżony (1951 r.) i pozbawiony wielu uprawnień został rehabilitowany dopiero pośmiertnie. Zmarł 11 lipca 1956 r. w Poznaniu, gdzie spoczął na cmentarzu przy ul. Lutyckiej.

Funkcję Przewodniczącego PZE objął w 1937 r. po zmarłym prof. MOKRZECKIM. Był to dla Związku trudny okres naprawy finansów po wcześniejszej recesji i kryzysie lat 30-tych. Tragiczne lata okupacji przerwały funkcjonowanie stowarzyszenia, które dzięki ofiarności przewodniczącego wznowiło swą działalność w 1947 r. przystępując do mozolnej odbudowy struktur. Na przełomie lat 1940/1950 pojawiła się realna groźba podporządkowania działań Związku Komitetowi Centralnemu PZPR poprzez struktury

Fot. 2. Prof. inż. Aleksander KOZIKOWSKI

PAN-owskie. Gdy próby powstrzymania narzucanych odgórnie zmian nie przynosiły rezultatów, zrezygnował z funkcji przewodniczącego i wycofał się z działalności w Związku.

prof. dr hab. Konstanty STRAWIŃSKI (1952–1966)

(Fot. 3)

Urodził się 22 maja 1892 r. w Kursku. Po ukończeniu w 1917 r. Uniwersytetu w Charkowie, w 1927 r. uzyskał stopień doktora na Uniwersytecie w Poznaniu, a w 1939 r. doktora habilitowanego na Politechnice Lwowskiej. Po wyzwoleniu Lublina znalazł się w gronie organizatorów UMCS, gdzie uzyskał tytuł profesora zwyczajnego (1944 r.), pełniąc w następnych latach funkcje dziekana, rektora i dyrektora instytutu. Zmarł 17 sierpnia 1966 r. w Lublinie i tu został pochowany w Alei Zasłużonych na cmentarzu przy ul. Lipowej.

Funkcję Prezesa Związku objął w styczniu 1952 r. w atmosferze cichego skandalu po ustąpieniu prof. A. KOZIKOWSKIEGO i odmowie przejęcia tej funkcji przez prof. T. JACZEWSKIEGO. Prowadził politykę ugodową, starając

Fot. 3. Prof. dr hab. Konstanty STRAWIŃSKI

się nie zadrażniać relacji z władzami centralnymi. Za jego prezesury doszło w 1963 r. do zmiany nazwy na Polskie Towarzystwo Entomologiczne i przeniesienia jego siedziby do Warszawy.

prof. dr Henryk SANDNER (1967–1989)

(Fot. 4)

Urodził się 1 maja 1915 r. w Warszawie. Początkowo związany z Uniwersytetem Łódzkim (mgr – 1946 r., dr – 1954 r.), w latach 50-tych powrócił do Warszawy, gdzie kontynuował działalność naukową w Instytucie Ekologii PAN (doc. – 1958 r., prof. nadzw. – 1964 r., prof. zwycz. – 1975 r.). Zmarł 28 października 1994 r. w Warszawie, gdzie został pochowany na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach.

Funkcję Prezesa PTEnt. objął po rocznym wakacie spowodowanym nagłą śmiercią prof. STRAWIŃSKIEGO. Działania kierowanego przez niego Towarzystwa zmierzały głównie w kierunku popularyzacji w społeczeństwie wiedzy entomologicznej i idei gatunkowej ochrony owadów. Na fali odwilży „epoki gierkowskiej” sprzyjał uaktywnianiu się oddziałów terenowych i po-

Fot. 4. Prof. dr Henryk SANDNER

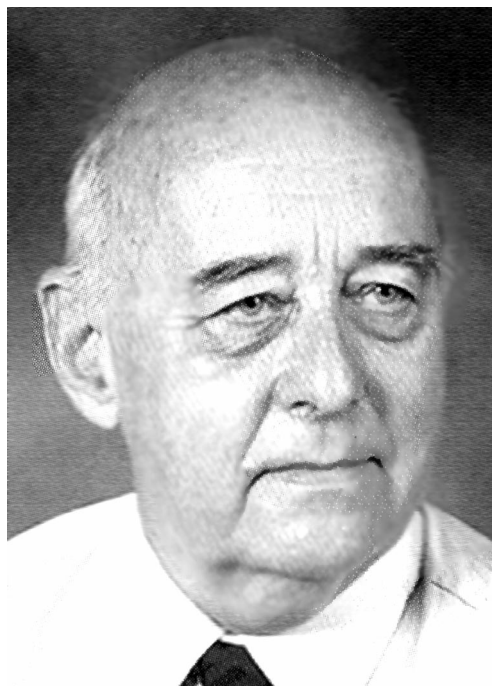
wstawaniu sekcji tematycznych. W 1989 r. utracił funkcję prezesa nie otrzymując poparcia większości uczestników Walnego Zgromadzenia. Doceniając jego wkład w rozwój ruchu entomologicznego gremium to nadało mu dożywotni tytuł „Prezesa Honorowego”.

prof. dr hab. Andrzej WARCHAŁOWSKI (1989–1995)

(Fot. 5)

Urodził się 17 września 1927 r. w Krakowie. Od lat powojennych związany jest jednak z Wrocławiem. Tu odbył studia politechniczne (inż. – 1950 r.) i uniwersyteckie (mgr – 1952 r.), oraz zdobywał stopnie i tytuły naukowe (dr – 1961 r., hab. – 1977 r., prof. nadzw. – 1985 r., prof. zwyczaj. – 1995 r.) na Uniwersytecie Wrocławskim.

Z woli uczestników Walnego Zgromadzenia wybrany został Prezesem na Zjeździe we Wrocławiu (1989 r.), co było pierwszą oznaką zerwania z dotychczasową polityką personalną zdominowaną przez związki z PAN. Dwie kadencje prezesury to mozolna przebudowa struktur PTEnt. i zasad jego funkcjonowania. Towarzyszyło im poszukiwanie nowych źródeł finansowania działalności i reorganizacja wydawnictw naukowych.

Fot. 5. Prof. dr hab. Andrzej WARCHAŁOWSKI

prof. dr hab. Jarosław BUSZKO (1995–1998)

(Fot. 6)

Urodził się 10 stycznia 1952 r. w Ełku. Swą działalnością związany jest z Toruniem, gdzie studiował biologię uzyskując w 1974 r. stopień magistra. Tu również pokonywał kolejne szczeble kariery naukowej (dr – 1979 r., hab. – 1991 r., prof. – 2000 r.), a obecnie kieruje Zakładem Ekologii Zwierząt UMK.

Pełniąc przez jedną kadencję funkcję Prezesa Towarzystwa, kontynuował zapoczątkowane wcześniej zmiany. Szczególną uwagę przykładał do zaktywizowania struktur terenowych oraz podniesienia poziomu naukowego i płynności ukazywania się wydawnictw.

prof. dr hab. Janusz NOWACKI (1998 – dziś)

(Fot. 7)

Urodził się 29 kwietnia 1958 r. w Kole. Od czasów studenckich związany jest z Uniwersytetem Przyrodniczym w Poznaniu (dawniej Akademią Rolniczą). Tu odbył studia rolnicze (mgr inż. – 1982 r.) i tu kontynuuje swój roz-

Fot. 6. Prof. dr hab. Jarosław BUSZKO

Fot. 7. Prof. dr hab. Janusz NOWACKI

wój oraz pracę naukową (dr – 1987 r., hab. – 1994 r., prof. – 2000 r.). W strukturach Uczelni pełnił funkcje Prodziekana i Prorektora, a obecnie Kierownika Katedry Ochrony Środowiska Przyrodniczego.

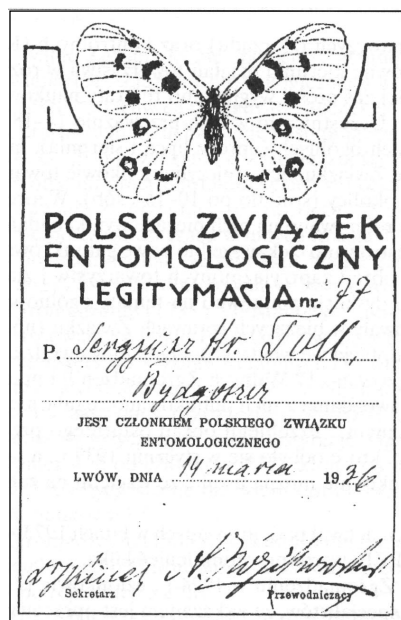
Kieruje Towarzystwem od chwili przeniesienia jego siedziby do Poznania. Już wcześniej angażując się w proces jego odnowy był jednym z autorów zmiany wizerunku „Wiadomości Entomologicznych” i „Polskiego Pisma Entomologicznego”, doprowadzając też do powstania „Polish Entomological Monographs”. Nawiązując do koncepcji ochrony różnorodności biologicznej kraju jest pomysłodawcą i animatorem cyklu konferencji poświęconych ochronie owadów, oraz orędownikiem wzmocnienia opiniotwórczej roli Towarzystwa.

Logo i legitymacje członkowskie

Dla większości członków stowarzyszeń i organizacji elementami łączącymi ich w sposób symboliczny są logo i legitymacja członkowska. Wydaje się, że dla formującego się w latach 20-tych ruchu entomologicznego symbole te stanowiły równie istotną wartość. Niestety, brak jest wiarygodnych źródeł, aby potwierdzić tę tezę w odniesieniu do pierwszych lat funkcjonowania PZE. Dopiero w latach 30-tych zatwierdzono wzór legitymacji Związku i jego logo w postaci wizerunku motyla – niepylaka apollo (*Parnassius apollo*). Forma graficzna legitymacji, wraz z wkomponowanym w nią barwnym motylem, utrzymana była w pięknej stylistyce secesyjnej łączącej w spójną całość wartości artystyczne i użytkowe (Fot. 8)

Po wojnie wszelkie symbole „sanacyjne” uznano za reakcyjne, a przedmiotom użytkowym nadano znacznie uproszczoną formę w duchu obowiązującego wówczas „realizmu socjalistycznego”. Taki sam los spotkał symbole Związku: legitymacja członkowska przybrała „książeczkową” postać przypominającą legitymację PZPR (Fot. 9), a ozdobne logo zastąpiono tłoczonym na okładce skrótem PZE.

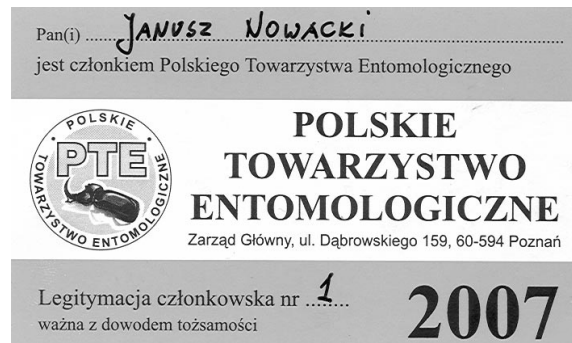
Odwilż lat 70-tych przyniosła próby ponownego opracowania symbolu Towarzystwa. Jego ostateczną wersję, w postaci modnego wówczas „znaczką klapowego”, przygotowano w 1974 r. według projektu artysty-plastyka Jerzego DESSELBERGERA. Znaczek przedstawiał stylizowanego chrząszcza – rohatyńca nosorożca (*Oryctes nasicornis*) przedstawionego z profilu nad literami P T E. Zaopatrzone go na spodzie w szpilkę lub śrubkę ułatwiającą wpięcie w odzież. Po lekkim uplastycznieniu symbol ten pojawił się również na wydawnictwach Towarzystwa. Po raz pierwszy w 1990 r. na okładce odnowionych „Wiadomości Entomologicznych” (Fot. 19), a następnie w roku 1995 na okładce zreformowanego „Polskiego Pisma Entomologicznego” (Fot. 13 i 14).

Fot. 8. Przedwojenna legitymacja PZE

Fot. 9. Powojenna legitymacja PZE

Fot. 10. Współczesna legitymacja PTEnt.

Współczesne logo Towarzystwa opracował plastyk i entomolog-amator Tomasz MAJEWSKI, adoptując niektóre wcześniejsze elementy. Przedstawia ono rohatyńca wpisanego w okrąg z literami PTE i umieszczonym na jego obwodzie napisem „Polskie Towarzystwo Entomologiczne”. Po raz pierwszy pojawiło się ono w 1995 r. na kartkowych legitymacjach członkowskich (Fot. 10) i okładce „Wiadomości Entomologicznych” (Fot. 20). Tę samą formę posiada nowa odznaka członkowska oraz „Złota Odznaka PTEnt.” (zaopatrzone w wygodny mechanizm mocowania). Logiem opatrywana jest też korespondencja bieżąca Towarzystwa, druki i dyplomy okolicznościowe.

Biblioteka

Decyzja o założeniu biblioteki zapadła już na zebraniu założycielskim Sekcji Entomologicznej PTPK w dniu 13 grudnia 1920 r. Gromadzenie literatury naukowej stanowiło jeden z ważniejszych celów powstających struktur organizacyjnych. Nic dziwnego, że Drugie Walne Zgromadzenie Sekcji (2 stycznia 1922 r.) ustanowiło funkcję Bibliotekarza powierzając ją Janowi NOSKIEWICZOWI. Zdawano sobie jasno sprawę, że dostęp do zdobyczy myśli światowej będzie jednym z motorów napędowych formujących się w tym czasie krajowych ośrodków naukowych. Powstały w rok później Polski Związek Entomologiczny kontynuował gromadzenie zbiorów bibliotecznych z przedłużaną na kolejne kadencje funkcją Bibliotekarza w osobie prof. Jana NOSKIEWICZA. Sprawował on tę funkcję aż do roku 1952. Później opiekę nad zbiorem bibliotecznym przejęli: Wojciech PUŁAWSKI (1952 – 1957), Mieczysław KAK (1957 – 1963), Piotr NIEZGODZIŃSKI (1965 – 1974) i Maria GOOS (1974 – 1989). Od 1989 r. funkcję Bibliotekarza pełni nieprzerwanie dr hab. Marek WANAT.

Obok darowizn, których wykazy publikowano corocznie, najważniejszym źródłem zasilania Biblioteki stała się wymiana czasopism za „Polskie Pismo Entomologiczne”. Nawet dzisiaj, po niemal 90 latach od założenia Biblioteki, wymiana za wydawnictwa PTEnt. stanowi najważniejsze źródło rozbudowy księgozbioru. Z opublikowanych sprawozdań wynika, że przyrost zasobów uzyskiwanych tą drogą był znaczny, zwiększając się z 41 tytułów czasopism i 310 druków zwartych w roku 1925 do 120 ciągów czasopism i 875 druków zwartych w roku 1936.

Po II Wojnie Światowej zaistniała konieczność przeniesienia pokaźnego już zbioru bibliotecznego do jednego z ośrodków leżących w nowych granicach terytorialnych Polski. Wybór padł na Wrocław, gdzie znalazł on swe miejsce w gościnnych murach Uniwersytetu Wrocławskiego, pozostając tam do dziś. Stale rozrastający się księgozbiór, przy braku własnych zasobów lokalowych Towarzystwa, stanowił znaczny problem, co powodowało kilkakrotną zmianę zajmowanych pomieszczeń. W końcu, dzięki życzliwości Władz Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego, uzyskał nową lokalizację w kampusie przy ulicy Przybyszewskiego. Nową bibliotekę, oprócz pomieszczeń magazynowych, zaopatrzono również w czytelnię z 8 przyłączami internetowymi. Doceniając wieloletnią pomoc Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego udzielaną Bibliotece i osobiste zaangażowanie Władz Dziekańskich w organizację jej nowej siedziby, na zebraniu wyjazdowym Zarządu Głównego we Wrocławiu (12 maja 2006 r.) wręczono prof. dr hab. Romualdowi J. POMORSKIEMU i prof. dr hab. Zbigniewowi WITKOWSKIEMU „Złote Odznaki PTEnt.”.

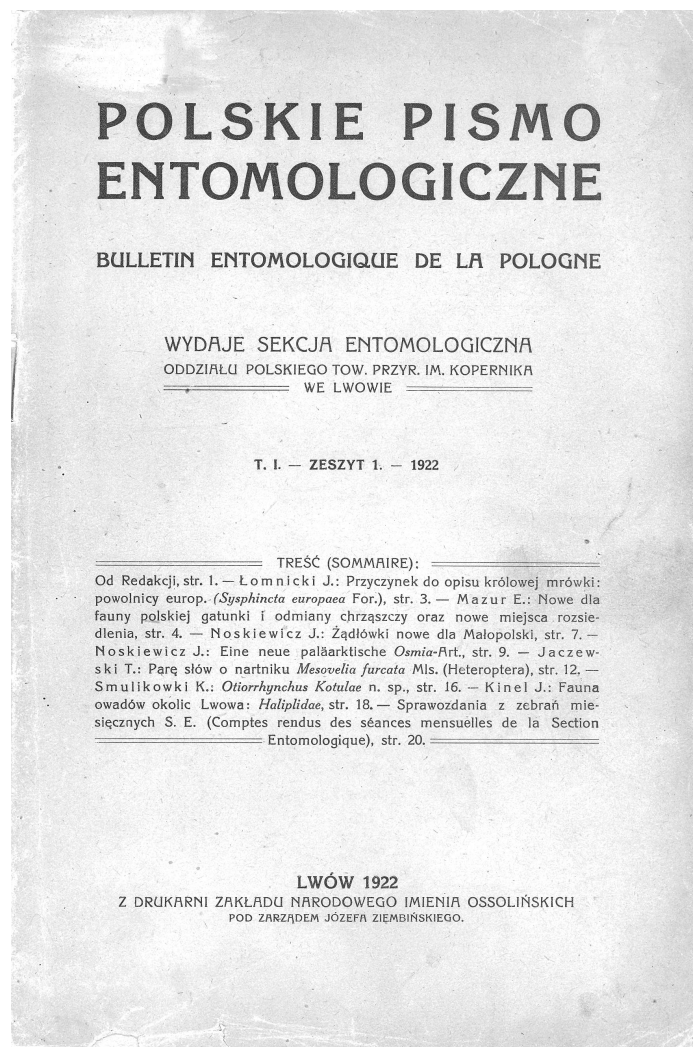
Aktualnie Biblioteka prowadzi wymianę ze 195 kontrahentami zagranicznymi i 9 krajowymi. Korzystającym z jej księgozbioru oferuje 714 tytułów czasopism (13 314 roczników), 1626 druków zwartych i 3768 odbitek prac naukowych.

Wydawnictwa

„Polskie Pismo Entomologiczne”

Potrzeba posiadania forum, które mogłoby służyć wymianie myśli naukowej, przyświecała ruchowi entomologicznemu już od zarania rodzących się struktur. Wśród uchwał podjętych na zebraniu założycielskim Sekcji Entomologicznej PTPK pojawia się prośba o użyczenie Sekcji odrębnego działu w czasopiśmie „Kosmos”. Ramy te okazały się już wkrótce zbyt wąskie dla znacznie szerszych aspiracji naukowych członków Sekcji, którzy pragnęli obok referatów i komunikatów ogłaszać również wyniki badań nad entomofauną Lwowa. Stąd na zebraniu w dniu 6 marca 1922 r. „...uchwalono jednogłośnie przystąpić bezzwłocznie do wydania pierwszego zeszytu pisma entomologicznego...”.

Pierwszy zeszyt czasopisma, któremu nadano tytuł „Polskie Pismo Entomologiczne / Bulletin entomologique de la Pologne” (Fot. 11) ukazał się w rekordowo krótkim czasie (maj 1922 r.), stając się od początku kością niezgody pomiędzy Sekcją Entomologiczną a Zarządem Głównym PTPK i przyczyniając się do przyspieszenia decyzji o utworzeniu niezależnego zrzeszenia (zobacz rozdz. „Zarys historii”). Redaktorem „Pisma” został dr Jan KINEL, a finansowane było „z zasiłków Ministerstwa”, o czym informuje strona tytułowa.

Fot. 11. Okładka pierwszego zeszytu PPE

Od początku swego istnienia wydawnictwo cieszyło się dużym zainteresowaniem środowisk naukowych, a dzięki wymianie krajowej i zagranicznej zasilało Bibliotekę PZE w cenne pozycje literaturowe. Choć w początkowym okresie przeważały prace w języku polskim, to przecież nie brak w kolejnych tomach opracowań niemiecko-, angielsko- czy francuskojęzycznych. Warto podkreślić, iż w sprawach językowych panował znaczny egalitaryzm, dotyczący nie tylko języka publikacji, ale i jej streszczenia.

Obok publikacji naukowych swoje miejsce znalazły tu również sprawozdania z zebrań PZE, omówienia wygłoszonych referatów, komunikaty Zarządu, oraz publikowane cyklicznie spisy członków. Nierzadkie były opracowania biograficzne, a nawet okazjonalne, jak choćby „Sprawozdanie z działalności Zakładu Ochrony Lasu i Entomologii w Skierniewicach” (t. VI, z. 3-4, 1927 r.).

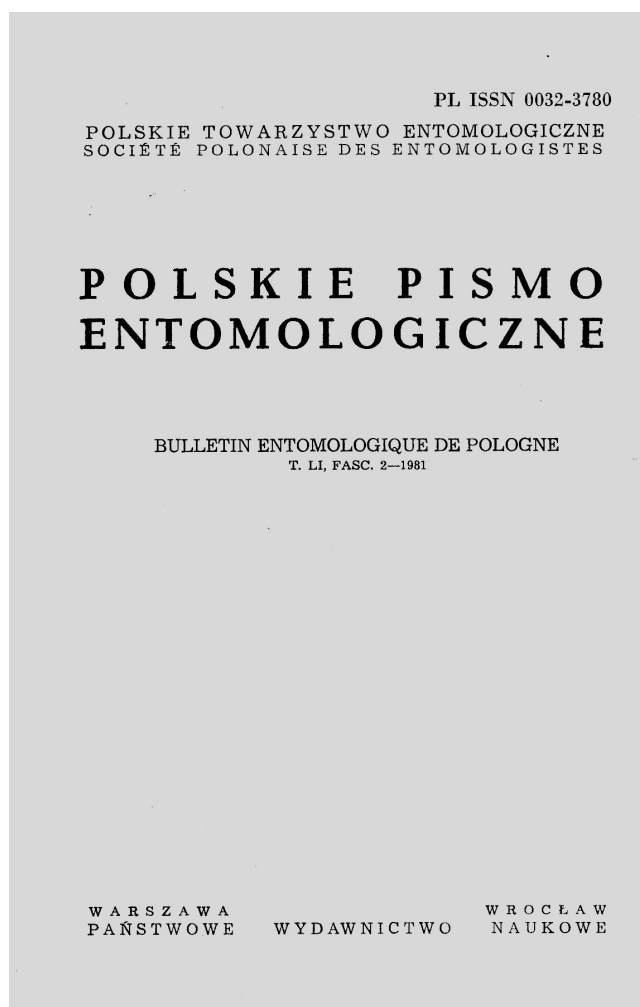
Choć kryzys gospodarczy lat 30-tych pociągnął za sobą opóźnienia w terminowości ukazywania się roczników, to jednak do wybuchu II Wojny Światowej ukazało się ich siedemnaście, ugruntowując pozycję naukową „Pisma”.

Pierwszy po wojnie zeszyt tomu XVIII opatrzony był datą 1939–1948, wypełniając 10-letnią lukę w ukazywaniu się PPE. Otwierał go spis członków zmarłych lub poległych w czasie wojny, jednak forma czasopisma i zakres podejmowanej problematyki pozostał bez zmian.

W 1951 r. funkcję Redaktora PPE objął prof. dr Jan NOSKIEWICZ przejmując ją po zmarłym doc. Janie KINELU. A był to w dziejach „Pisma” okres bardzo trudny. Stosownie do uchwał KC PZPR narzucano kolejne zmiany widoczne także na łamach czasopisma. Przyznać jednak należy, iż poza tłumaczeniem tytułów i streszczeń na język rosyjski, w samej treści prac udało się uniknąć nadmiernej ideologizacji tak obecnej w oficjalnych wystąpieniach i dokumentach, utrzymując tym samym wysoki poziom naukowy wydawnictwa. Już w kilka lat później sytuacja powróciła do normy. Po odwilży 1956 roku z prac zniknął język rosyjski, oraz pojawiła się „Seria B – Entomologia Stosowana”, traktowana później jako Dział II. Odcinając zasadniczy nurt „Pisma” seria ta poświęcona była zagadnieniom z zakresu entomologii rolniczej i leśnej, obejmując także Dział Ogólny poświęcony życiu Towarzystwa i problemom ruchu entomologicznego.

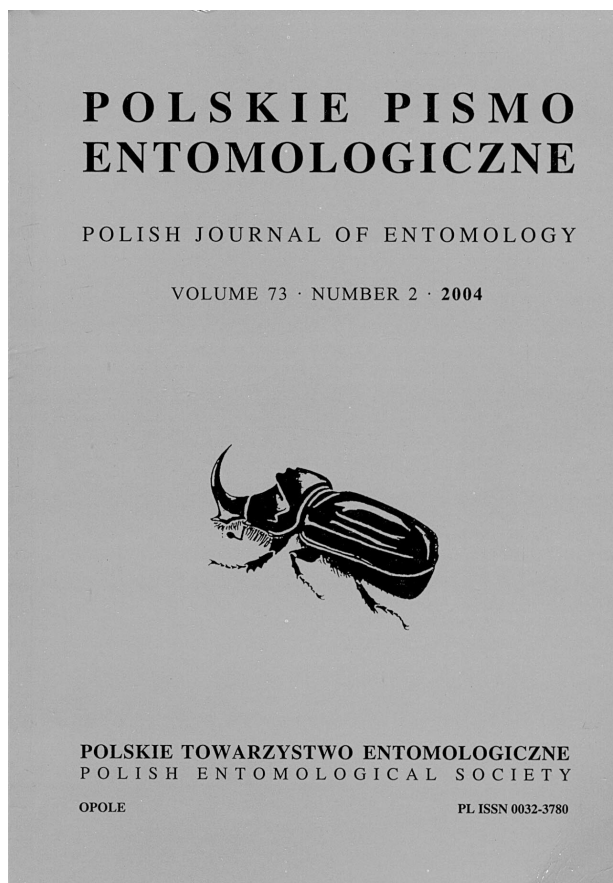
W czterdziestoleciu powojennym funkcję Redaktorów Naczelnych, odpowiedzialnych za kształt Polskiego Pisma Entomologicznego, pełnili: prof. dr Jan NOSKIEWICZ (1951–1955), prof. dr Jan RUSZKOWSKI (1956), prof. dr Konstanty STRAWIŃSKI (1957–1967), prof. dr Aleksander WRÓBLEWSKI (1967–1975), prof. dr hab. Józef RAZOWSKI (1976–1978), prof. dr hab. Wojciech PUŁAWSKI (1979–1981), prof. dr hab. Jan BOCZEK (1982–1984), prof. dr hab. Andrzej WARCHAŁOWSKI (1985–1988), prof. dr hab. Jan KOTEJA (1989–1990) i prof. dr hab. Jerzy PAWŁOWSKI (1991–1995).

Na początku lat 80. XX wieku, na mocy dekretów Stanu Wojennego druk „Pisma” wstrzymano. Po wznowieniu działalności edytorskiej konieczna okazała się kumulacja numerów, aby nadrobić powstałe opóźnienie. Dlatego tom LII (1982 r.) obejmował jedynie dwa numery: 1–2 i 3–4, o znacznie zmniejszonej objętości. W tym okresie podjęto również próbę uatrakcyjnienia formy wydawnictwa. Począwszy od tomu LIII (1983 r.), wprowadzono dział krótkich notatek, który nie cieszył się jednak spodziewanym zainteresowaniem. W kryzysowych latach 80-tych nasiliły się problemy z terminowością ukazywania się PPE, doprowadzając do braku jednego rocznika i późniejszych kłopotów z prenumeratą pisma (Fot. 12).

Fot. 12. PPE w latach 80. XX wieku

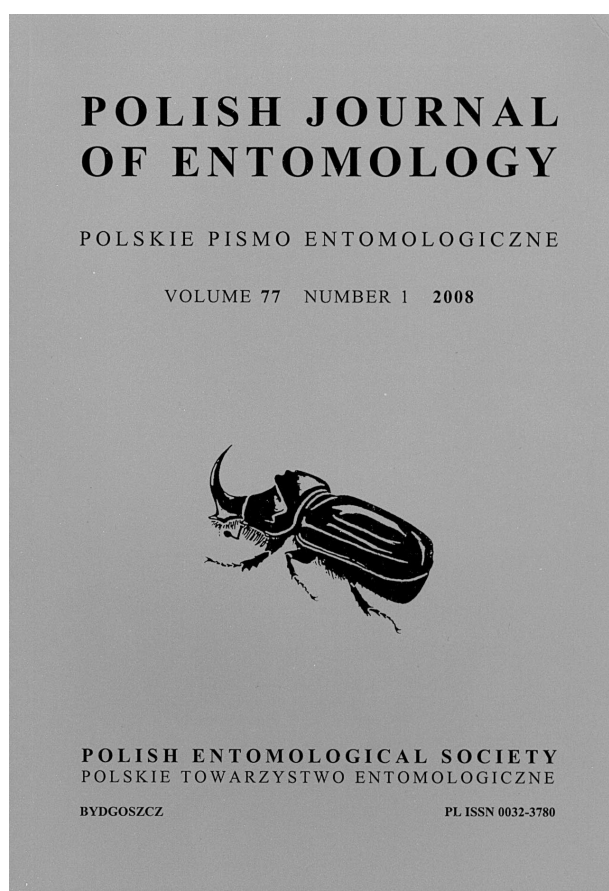
Poważniejsze zmiany w PPE pojawiły się w 1996 r. wraz z gruntowną zmianą składu redakcji. Przebudowie uległa nie tylko szata graficzna czasopisma, ale przede wszystkim strona edytorska. Poszukując formuły zgodnej z normami europejskimi ustalono, iż językiem publikacji będzie język angielski, zmieniono podtytuł na „Polish Journal of Entomology” i postaviono wysoko poprzeczkę pracom przyjmowanym do druku. Zmiany zapoczątkowane w czasie działalności redakcyjnej prof. dr hab. Ryszarda SZADZIEWSKIEGO (1996–2001) i jego następcy prof. dr hab. Jerzego A. LISA (2002–2004), kontynuowane są obecnie przez Redakcję pod kierownictwem prof. dr hab. Józefa BANASZAKA. Ich celem jest podniesienie naukowej rangi pisma (uzyskało ono najwyższą ocenę punktową wśród wydawnictw Towarzystwa), a także wprowadzenie go na „Listę filadelfijską” z możliwie najwyższym impact factorem i wysokim wskaźnikiem cytowań (Fot. 13).

Fot. 13. PPE na początku bieżącego stulecia

Dzisiaj „Polish Journal of Entomology / Polskie Pismo Entomologiczne”, to najbardziej znane polskie wydawnictwo entomologiczne, publikujące prace autorów z całego świata i dostępne w bibliotekach naukowych na wszystkich kontynentach (Fot. 14).

Do końca 2007 r. ukazało się 77 tomów o średniej objętości 480 stron rocznie. Począwszy od 2003 r. ukazują się również suplementy obejmujące duże rewizje taksonomiczne.

Fot. 14. Wygląd obecny PPE

„Klucze do oznaczania owadów Polski”

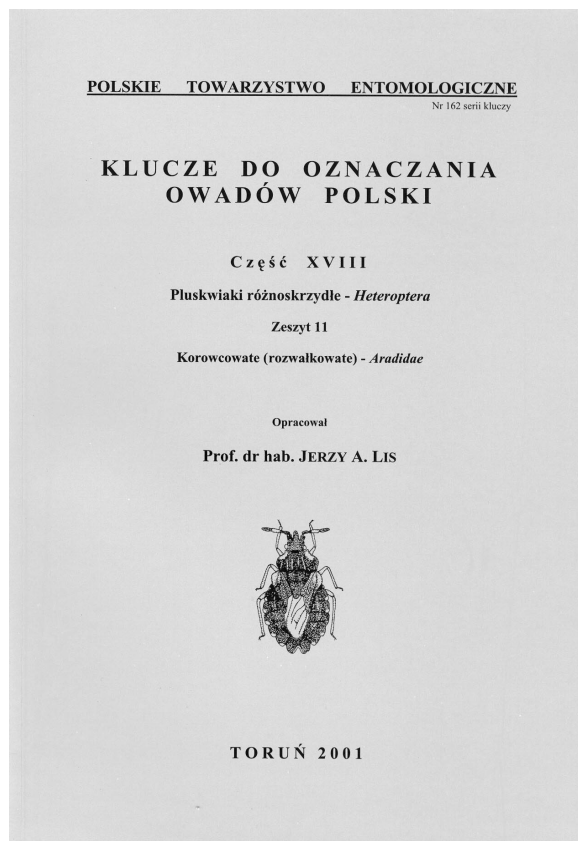
Pomysł wydawania serii ułatwiającej oznaczanie krajowej entomofauny pojawił się już na początku działalności PZE. Wówczas to Walne Zgromadzenie na posiedzeniu w dniu 7 stycznia 1924 r. poleciło Zarządowi „...pod-

jęcie opracowania monograficznego poszczególnych grup owadów krajowych w formie tablic analitycznych...”. Musiało jednak minąć ćwierćwiecze, by postulat ten doczekał się swej realizacji. XXII Walne Zgromadzenie Członków obradujące w dniu 26 stycznia 1952 r. powołało do życia wydawnictwo pod nazwą „Klucze do oznaczania owadów Polski”. Pomyślane ono zostało jako seria złożona z 39 części przypisanych poszczególnym rzędom owadów (oznaczono je cyframi łacińskimi), w obrębie których wydzielono zeszyty (oznaczone cyframi arabskimi) odpowiadające rodzinom. Ponieważ nie narzucano kolejności ukazywania się zeszytów, dlatego przyjęto, iż obok wspomnianej numeracji będą one opatrywane kolejnym numerem serii. Nad całością przedsięwzięcia miało czuwać Kolegium Redakcyjne pod przewodnictwem prof. dr Tadeusza JACZEWSKIEGO w składzie: dr Stanisław ADAMCZEWSKI, mgr Antoni GOLJAN, mgr Maciej MROCZKOWSKI, dr Janusz NAST, prof. dr Jan NOSKIEWICZ, prof. dr Marian NUNBERG, prof. dr Jan PRÜFFER, prof. dr Stanisław SMRECZYŃSKI, prof. dr Jan STACH, prof. dr Konstanty STRAWIŃSKI, prof. dr Jerzy URBAŃSKI i dr Antoni WRÓBLEWSKI.

Pierwszy numer serii, obejmujący klucz do oznaczania chrząszczy z rodziny korników i wyrynników (cz. XIX, z. 99-100), ukazał się w roku 1954 nakładem Państwowego Wydawnictwa Naukowego. Kolejne trzy numery poświęcone były również chrząszczom. Dopiero numer piąty (1955 r.), zawierający klucz do oznaczania krajowych pierwogonków, widłogonków i szczeciogonków (cz. III – V), zapoczątkował opracowania innych rzędów owadów.

Choć wydawnictwo miało charakter nieperiodyczny, to jednak od początku swego istnienia cieszyło się znacznym zainteresowaniem autorów (co-rocennie ukazywało się kilka zeszytów), a przede wszystkim odbiorców. Nawet przy stosunkowo wysokim nakładzie (1920 + 160 egz.) bardzo szybko znikало z magazynów Biblioteki PTEnt.

W kolejnych latach zmianom ulegał nie tylko skład Kolegium Redakcyjnego, ale przede wszystkim forma graficzna i edytorska wydawnictwa. Najpierw różnicowano barwę okładki: uzyskała ona barwę cielistą w części XIX obejmującej chrząszcze, beżową w części XXVIII poświęconej muchówkom, szaroniebieską w części XXVII poświęconej motylom i seledynową w części XXIV poświęconej błonkówkom. Wraz z rozwojem techniki poligraficznej różnice te stawały się jeszcze bardziej widoczne i pod koniec lat 60-tych barwy uległy wysyceniu ugruntowując się w postaci, którą widzimy do dziś (Fot. 15). Począwszy od roku 1999 zmianie uległa technika składu, a okładka uzyskała powłokę, zwiększającą jej żywotność. W tym czasie redakcję „Kluczy” przeniesiono do Torunia (Redaktor – prof. dr hab. Jarosław BUSZKO), a drukiem zajęła się firma „ProDruk” z Poznania.

Fot. 15. Klucze – wygląd obecny

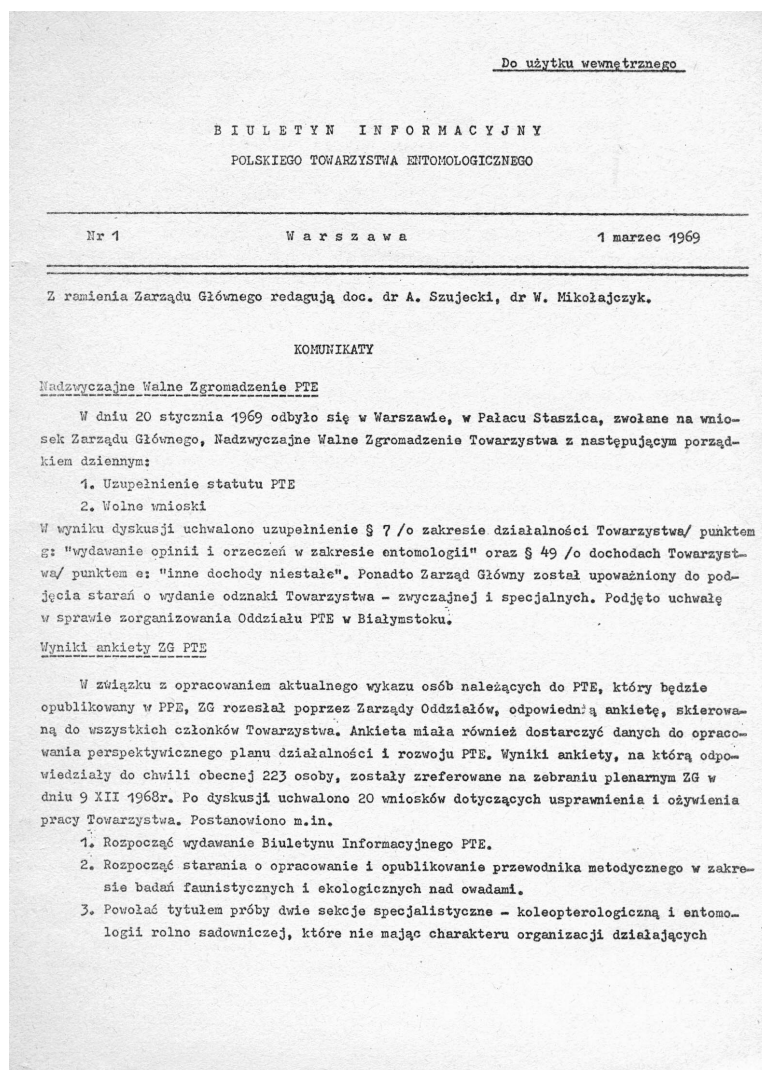
Do końca 2007 r. ukazało się 170 zeszytów, a seria, mimo jej polskojęzycznego charakteru, jest chętnie nabywana również przez odbiorców zagranicznych.

„Biuletyn Informacyjny”

W latach 60-tych, w obliczu stałego napływu członków i zwiększającej się liczby oddziałów terenowych, pojawił się problem konsolidacji rozrastających się struktur Towarzystwa. Zadania tego nie mogło wypełniać „Polskie Pismo Entomologiczne” systematycznie zmierzające do podnoszenia swego poziomu naukowego.

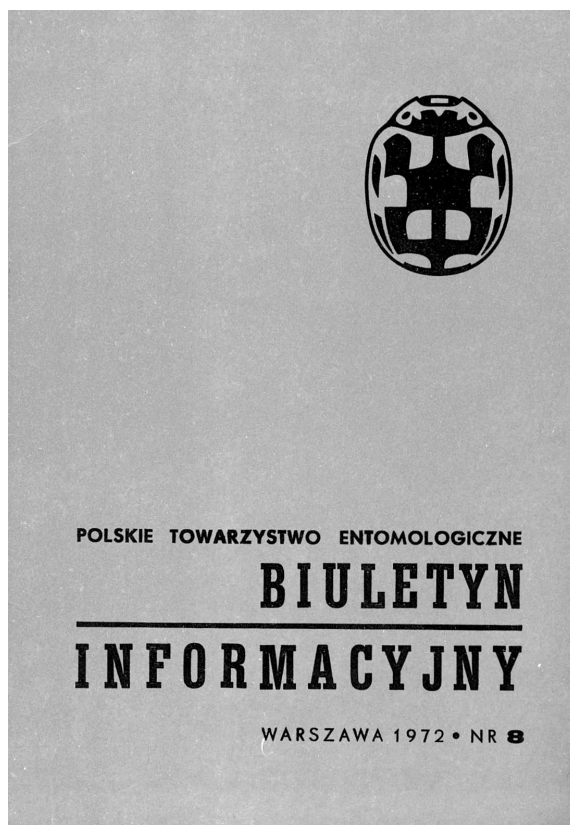
Na Nadzwyczajnym Walnym Zgromadzeniu, które odbyło się 20 stycznia 1969 r. w Warszawie uchwalono powołanie do życia „Biuletynu Informacyjnego PTE”, który byłby w stanie przejąć te zadania.

Pierwszy numer redagowany „Z ramienia Zarządu Głównego” przez doc. dr Andrzeja SZUJECKIEGO i dr Waldemara MIKOŁAJCZYKA, opatrzony był datą: 1 marzec 1969 oraz adnotacją: „Do użytku wewnętrznego” (Fot. 16). Wydany w technice powielaczowej i bez okładki zawierał na 7 stronach formatu A4 komunikaty Zarządu Głównego, kronikę oddziałów i informacje wydawnicze, a także doniesienia o sympozjach naukowych i ogłoszenia. Sześć kolejnych numerów ukazało się również metodą powielaczową, używając od numeru czwartego okładkę, lecz nie zmieniając swego formatu

Fot. 16. Pierwszy numer Biuletynu

i bardzo surowej formy. Informacje o wysokości nakładu (550 + 25 egz.) znalazły się dopiero w numerze siódmym z października 1971 r. Kolejnych 16 numerów przy nakładzie 600 egz. ukazało się w formacie B5 i w nowej szacie graficznej zaprojektowanej przez artystę-plastyka Jerzego DESSELBERGERA (Fot. 17).

Fot. 17. Biuletyn w zmienionej szacie graficznej

Począwszy od numeru 9 (październik 1972 r.) pojawia informacja o składzie Komitetu Redakcyjnego, w skład którego weszli: doc. dr hab. Andrzej SZUJECKI, dr Waldemar MIKOŁAJCZYK i Zofia KISMANOWSKA, pełniąca funkcję sekretarza.

Początkowo wydawnictwo miało charakter wyłącznie informacyjno-ogłoszeniowy. W zarysowanych działach publikowano informacje dotyczące bieżącego życia Towarzystwa: komunikaty Zarządu, sprawozdania oddziałów i sekcji, doniesienia z konferencji krajowych i zagranicznych, oraz różnego

rodzaju wykazy. Począwszy od numeru 17 (luty 1976 r.) zamieszczano również pojedyncze tabele, wykresy i ryciny uatrakcyjnijające nieco formę Biuletynu. Zasadnicze zmiany pojawiły się w numerze 19 (marzec 1977 r.), co zapowiada podtytuł „Problemy, dyskusje”. Zawierał on dwa artykuły przeglądowe, które z czasem zdominowały łamy wydawnictwa.

Jedną z ciekawszych inicjatyw, oddających ducha czasu, było powołanie w 1973 r. „korespondentów Oddziałów Towarzystwa do Biuletynu Informacyjnego”. Zgodnie z listą zamieszczoną w numerze 10 „Biuletynu” funkcję tę sprawowali: Andrzej SKALSKI z Bytomia, Barbara SKIERSKA z Gdańska, Edward PALIK z Krakowa, Albina KOZŁOWSKA z Lublina, Bogusław SOSZYŃSKI z Łodzi, Klementyna STĘPNIEWSKA i Eleonora MARKIEWICZ z Olsztyna, Janusz BARTKOWSKI z Poznania, Gabriel ŁABANOWSKI ze Skiernewic, Ryszard K. CYKOWSKI ze Szczecina, Andrzej MACIEJEWSKI z Warszawy i Andrzej WARCHAŁOWSKI z Wrocławia.

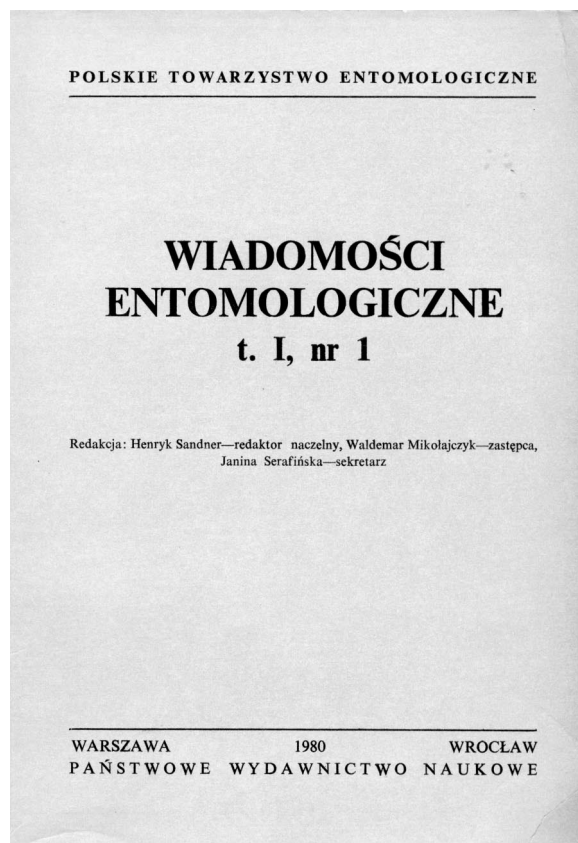
Przez niemal 10 lat swego istnienia wydawnictwo ukazywało się dosyć nieregularnie. Z 23 numerów: trzy wyszły w roku 1969 (Nr 1–3), po dwa w latach 1970–1972 (Nr 4–9), cztery w roku 1973 (Nr 10–13), po dwa w latach 1974–1975 (Nr 14–17), jeden w roku 1976 (Nr 18), trzy w roku 1977 (Nr 19–21), a dwa ostatnie (Nr 22–23) noszą datę 1979.

Biuletyn zakończył swą działalność w październiku 1979 roku osiągając nakład 700 egzemplarzy przy objętości ostatniego numeru sięgającej 124 stron tekstu maszynowego.

„Wiadomości Entomologiczne”

„Biuletyn Informacyjny” nie spełnił pokładanych w nim nadziei. Coraz bardziej widoczna stawała się potrzeba posiadania przez PTEnt. czasopisma o charakterze przeglądowym, które mogłoby przejąć dział ogólny „Polskiego Pisma Entomologicznego”, będąc jednocześnie forum informacyjno-dyskusyjnym ruchu entomologicznego. W tym duchu XXXVII Zjazd PTE powołał w 1979 r. „Wiadomości Entomologiczne”.

Przyjęto, że będzie to periodyk o charakterze przeglądowym, choć jak czytamy w nocie od Redakcji (kwiecień 1980 r.): „...Pod terminem czasopismo przeglądowe nie rozumiemy jednak czasopisma publikującego tylko artykuły o charakterze informacyjnym czy referatowym. Chętnie widziane będą artykuły problemowe i dyskusyjne, a więc artykuły oryginalne, nie opierające jednak swej treści na nie opublikowanych jeszcze materiałach naukowych..”. Wytyczony zakres tematyczny miały uzupełniać działy: „Z pracowni entomologicznych”, „Sylwetki entomologów” i „Entomologia w kraju i na świecie”, w części informacyjnej wydzielono zaś: „Sprawozdania”, „Kronikę” i „Recenzje”. Roczники wydawane były jako tomy o numeracji rzymskiej, w formacie B5, przy nakładzie 630 + 90 egzemplarzy (Fot. 18).

Fot. 18. Okładka pierwszego tomu WE

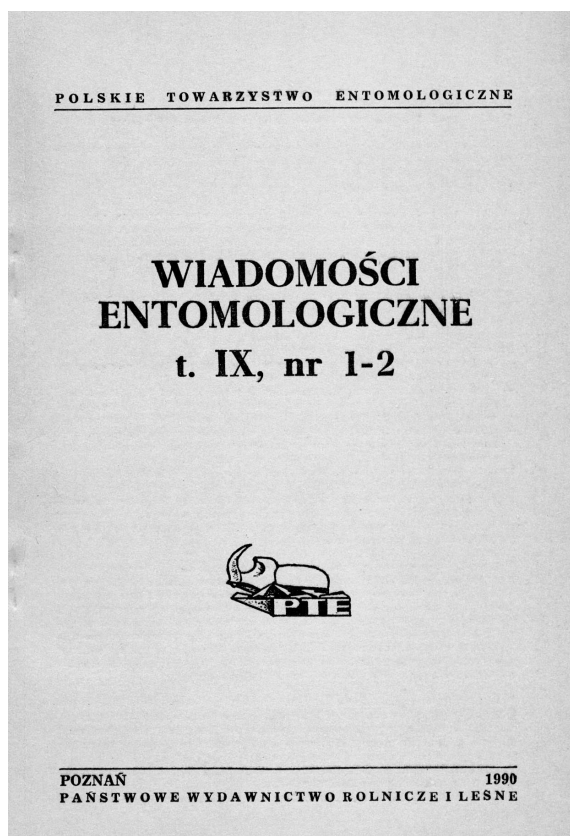
W skład Redakcji, mieszczącej się w Warszawie, wchodził: Henryk SANDNER (Redaktor Naczelny), Waldemar MIKOŁAJCZYK (Zastępca) i Janina SERAFIŃSKA (Sekretarz). W latach 1983–1986 działała ona w składzie: Henryk SANDNER (Redaktor Naczelny), Andrzej BEDNAREK (Sekretarz), oraz Janusz A. CZYŻEWSKI i Waldemar MIKOŁAJCZYK (Członkowie). W roku 1987 miejsce tego ostatniego zajął Wojciech CZECHOWSKI.

Choć pierwszy tom (1980 r.) obejmował 4 numery, to w roku następnym udało się wydać tylko dwa zeszyty tomu drugiego, opatrzone numeracją 1–2 i 3–4. Ten, z początku prowizoryczny zabieg, stał się wkrótce normalną praktyką i czasopismo w tej postaci ukazywało się do końca lat 80-tych.

Zasadnicze zmiany przyniósł dopiero XL Zjazd PTEnt. we Wrocławiu. Zreformowany Zarząd Główny powołał 15 stycznia 1990 r. nową Redakcję „Wiadomości Entomologicznych” z siedzibą w Poznaniu. W jej skład weszli: Stanisław BURDAJEWICZ (Redaktor Naczelny), Janusz NOWACKI (Zastęp-

ca), Lech BUCHHOLZ (Sekretarz), Marek BUNALSKI, Jerzy M. GUTOWSKI i Andrzej WOŹNICA (Członkowie). Oprócz formy graficznej (Fot. 19), zmianie uległ przede wszystkim charakter pisma. W nocy „Od Redakcji”, zamieszczonej w pierwszym zeszycie tomu IX (1990 r.), czytamy o tych zmianach: „...Drukowanie większej ilości oryginalnych prac materiałowych, przy jednoczesnym zmniejszeniu ilości prac przeglądowych, publikowanie wyłącznie prac, których podmiotem badawczym są owady lub entomologia...”. Wprowadzono również nowe działy: „Krótkie doniesienia” – dla publikowania not naukowych z zakresu faunistyki, biologii i morfologii, oraz „Materiały historiograficzne” – jako rozszerzenie dotychczasowego działu „Sylwetki entomologów”.

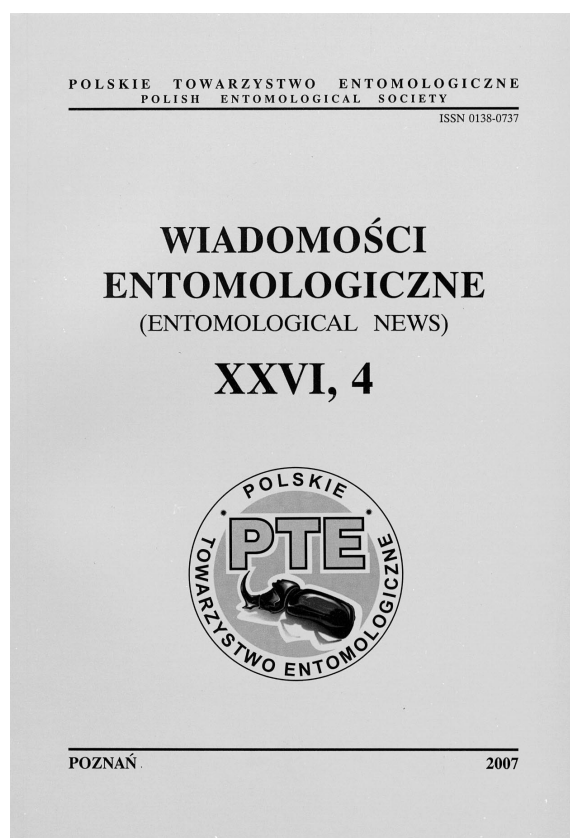
Zerwanie Towarzystwa ze strukturami PAN-u pociągnęło za sobą konieczność poszukiwania nowych źródeł finansowania czasopisma. Służyło temu przede wszystkim nadanie publikowanym pracom formy artykułów na-

Fot. 19. WE na początku lat 90. XX wieku

ukowych, co było zabiegiem niezbędnym by ubiegać się o dofinansowanie z funduszy Ministerstwa Nauki. Wprowadzono wymóg zamieszczania tytułu i abstraktu (bądź streszczenia), oraz opisów tabel i rycin w języku angielskim, zmieniono zasady cytowania, a wszelkie ustalenia zawarto w szczegółowych „Wskazówkach dla autorów”. Mimo początkowych trudności, już w rok później (1991 r.) ukazały się cztery odrębne zeszyty tomu dziesiątego. Było to sporym osiągnięciem redakcyjnym wobec faktu niepowodzeń w tym zakresie w całym wcześniejszym dziesięcioleciu.

Zmiany wprowadzane w latach następnych wiązały się m. in. z poprawą strony graficznej wydawnictwa. Przede wszystkim miały jednak na celu ułatwieniem odbioru wydawnictwa na forum międzynarodowym. Temu celowi służyło dodanie w 1997 r. na karcie tytułowej tłumaczeń angielskojęzycznych: towarzystwa – „Polish Entomological Society” i tytułu – „Entomological News” (Fot. 20), oraz dopuszczenie możliwości publikowania prac obco-

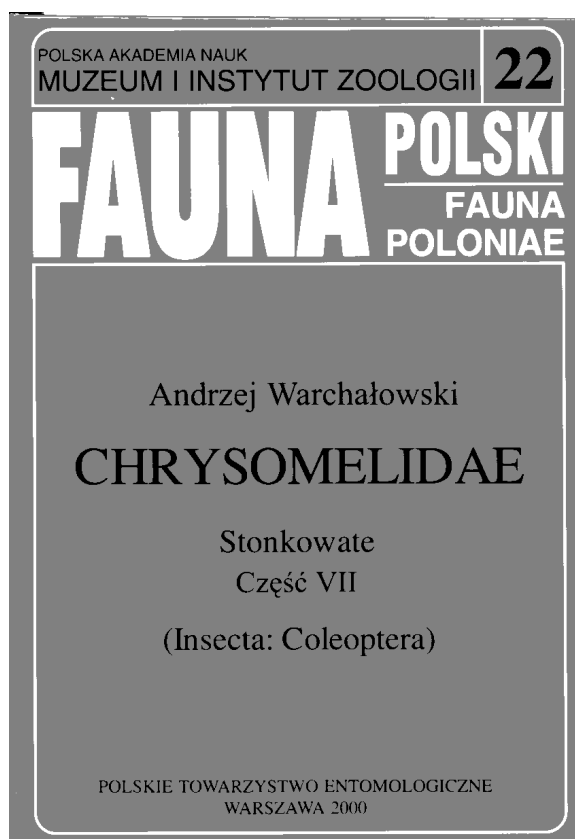
Fot. 20. WE obecnie

języcznych. Zmiany te zawdzięczają „Wiadomości” swym kolejnym Redaktorom: Stanisławowi BURDAJEWICZOWI (1990–1994), Januszowi NOWACKIEMU (1995–2000) i Lechowi BUCHHOLZOWI (2001– dziś).

Do końca 2007 r. ukazało się łącznie 26 tomów „Wiadomości Entomologicznych” o średniej objętości 290 stron. Począwszy od tomu XII pojawiły się także nieperiodyczne „Suplementy”, zawierające opracowania o charakterze monograficznym, oraz materiały ze zjazdów i konferencji naukowych organizowanych przez Towarzystwo. Ich pełen wykaz znalazł się na okładce zeszytu 3/XXVI (2007 r.).

„Fauna Polski”

Pod koniec lat 90. w związku ze zmianami w sposobie finansowania wydawnictw naukowych, pojawiły się problemy z edycją „Fauny Polski” wydawanej przez Muzeum i Instytut Zoologii PAN w Warszawie. W związku z re-

Fot. 21. Okładka „Fauny Polski”

alizacją w tej serii cennych pozycji entomologicznych Zarząd Główny podjął decyzję o pozyskiwaniu środków z dotacji Komitetu Badań Naukowych. Tym samym Polskie Towarzystwo Entomologiczne stało się wydawcą, ale nie właścicielem, wydawnictwa, co zaznaczono na stronie tytułowej i w stopce redakcyjnej (Fot. 21).

W latach 1998–2000 pod auspicjami PTEnt. ukazały się trzy kolejne tomy o łącznej objętości 1160 stron:

- tom 20 (1998) – Chrysomelidae – Stonkowate (Insecta: Coleoptera). Część VI
- tom 21 (2000) – Elateridae – Sprężykowate (Insecta: Coleoptera). Część I
- tom 22 (2000) – Chrysomelidae – Stonkowate (Insecta: Coleoptera). Część VII

Podpisując umowę wydawniczą z KBN Towarzystwo przejmowało na siebie całkowitą odpowiedzialność za jej dotrzymanie. Było to równoznaczne z respektowaniem ustaleń dotyczących formy, objętości i terminów ukazania się poszczególnych tomów. Brak wpływu na działalność redakcyjną i terminowość druku prowadził od początku do poważnych opóźnień wydawniczych, co było źródłem napięć w stosunkach z Muzeum i Instytutem Zoologii PAN. Kolejne korekty ustaleń podważały również wiarygodność PTEnt. w stosunkach z KBN, stawiając pod znakiem zapytania możliwość realizacji własnych zadań. Sytuacja ta stanowiła przedmiot stałej troski Zarządu Głównego, doprowadzając w końcu do rezygnacji PTEnt. z wydawania „Fauny Polski”.

„Polish Entomological Monographs”

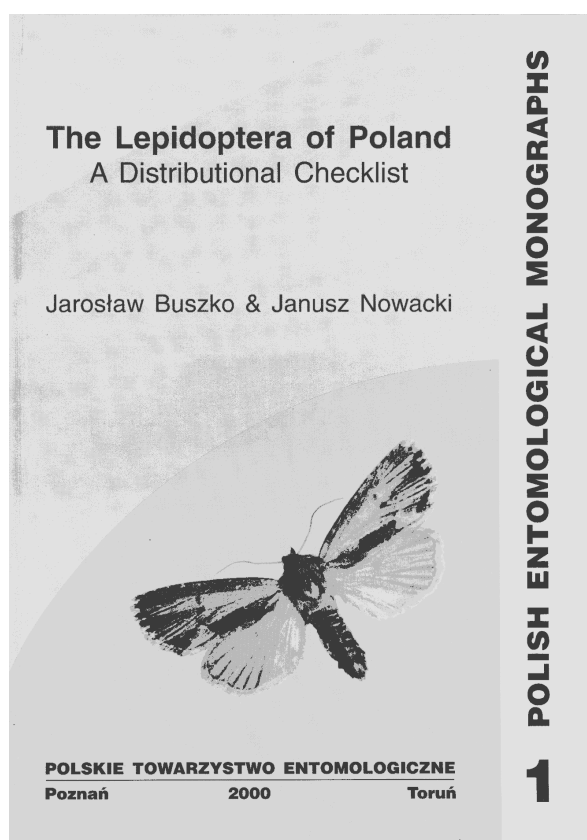
W trakcie dyskusji, jaka towarzyszyła ocenie udziału Towarzystwa w wydawaniu „Fauny Polski”, ugruntowało się przekonanie o potrzebie posiadania własnego wydawnictwa o charakterze monograficznym. Uchwałę w tym zakresie podjęto na zebraniu Zarządu Głównego w dniu 7 kwietnia 2000 r. powołując do życia wydawnictwo ciągłe „...o nazwie Polish Entomological Monographs celem publikacji dużych opracowań o charakterze monograficznym i katalogowym...”.

W uchwale tej określono, iż językiem wydawnictwa jest język angielski, a prace przyjmowane będą na podstawie złożonego maszynopisu i opinii dwóch niezależnych recenzentów. Powołano również Kolegium Redakcyjne w składzie: Redaktor Naczelny – Jarosław BUSZKO, Zastępca – Marek BUNALSKI, Sekretarz – Marek WANAT, oraz Członkowie – Klara BARTKOWSKA, Daniel KUBISZ i Tadeusz PAWLIKOWSKI.

W 2002 r. na Redaktora PEM powołano Stanisława CZACHOROWSKIEGO, a w składzie Kolegium pracowali: Józef BANASZAK, Klara BARTKOWSKA, Jarosław BUSZKO, Janusz NOWACKI, Przemysław TROJAN i Marek WANAT. W roku 2006 funkcję Redaktora powierzono Januszowi NOWACKIEMU, a miejsce Stanisława CZACHOROWSKIEGO zajął Marek BUNALSKI powołany na Członka Kolegium Redakcyjnego.

„Polish Entomological Monographs” (Fot. 22) jest wydawnictwem nie-periodycznym. Do chwili obecnej ukazały się trzy tomy o średniej objętości 200 stron i nakładzie 400 egzemplarzy:

- tom 1 (2000 r.) – The Lepidoptera of Poland. A Distributional Checklist
- tom 2 (2005 r.) – Andreninae of the Central and Eastern Palaearctic, Part 1
- tom 3 (2005 r.) – The Scythrididae (Lepidoptera: Gelechioidea) of Poland

Fot. 22. Okładka pierwszego tomu PEM

Sekcje tematyczne

Od początku istnienia Polskiego Związku Entomologicznego w poczynaniach Zarządu widać było chęć powiązania działalności Związku z pracami ośrodków naukowo-badawczych, z których rekrutowali się jego członkowie. Po kryzysie lat 30-tych przejawiała się ona w dążności do silniejszego powiązania działalności naukowej z praktyką gospodarczą. Temu z pewnością miała

również służyć uchwałą XIII Walnego Zgromadzenia (1935 r.) powołująca do życia „Sekcję Entomologii Stosowanej”. Jej przewodniczącym został dr Stanisław MINKIEWICZ, który już w rok później wszedł w skład Zarządu PZE uzupełniając go aż do wybuchu II Wojny Światowej.

Na pierwszym po wojnie Walnym Zgromadzeniu (12 maja 1947 r.) reaktywując działalność Związku wybrano także Przewodniczącą Sekcji Entomologii Stosowanej w osobie prof. dr Konstantego STRAWIŃSKIEGO. Pomimo deklaracji o rozwijaniu nauk stosowanych sekcję tę zlikwidowano z niewiadomych przyczyn w drugiej połowie 1950 r.

Kolejne próby w tym zakresie podjęto dopiero 20 lat później. W 1968 r. przeprowadzono wśród członków ankietę, a jednym z częściej pojawiających się postulatów było powołanie sekcji specjalistycznych. Stosowny wniosek w tej sprawie podjął Zarząd Główny na zebraniu plenarnym w dniu 9 grudnia 1968 r. W punkcie trzecim zapisano: „...Powołać tytułem próby dwie sekcje specjalistyczne – koleopterologiczną i entomologii rolno-sadowniczej, które nie mając charakteru organizacji działających wewnątrz Towarzystwa ułatwiałyby jedynie organizowanie ogólnopolskich sympozjów naukowych i służyły wymianie doświadczeń...”. Ta pierwsza (Sekcja Koleopterologiczna) powołana została dopiero 31 marca 1971 r., a zatwierdzona przez Zarząd Główny w miesiąc później. Tą drugą o nazwie „Sekcja Entomologii Rolniczej” powołano od razu (9 grudnia 1968 r.) powierzając jej zorganizowanie prof. dr R. ŁĘSKIEMU.

O tym, że były to działania potrzebne i oczekiwane przez całe środowisko entomologiczne świadczy powołanie w krótkim czasie kolejnych sekcji tematycznych. Odbywające się w dniach 4–5 czerwca 1971 r. Sympozjum Myrmekologiczne już w pierwszym dniu obrad podjęło uchwałę o powołaniu Sekcji Myrmekologicznej, która na wniosek jej członków została przemianowana 13 lutego 1973 r. na Sekcję Owadów Społecznych. W tym samym roku podjęto uchwałę o powołaniu Sekcji Entomologii Leśnej (13 września 1973 r.), a w dwa lata później Sekcji Lepidopterologicznej (20 kwietnia 1975 r.).

Przez kolejne lata ich członkowie tworzyli najbardziej aktywną grupę w strukturach Towarzystwa, organizując coroczne sympozja naukowe, spotkania grup roboczych, oraz występując z szeregiem inicjatyw widocznych również poza Towarzystwem. Stąd trudno dociec, dlaczego kolejna sekcja powstała dopiero w kilka lat później. Prawdopodobnie najistotniejsze okazały się względy pozanaukowe, które można by określić wspólnym mianem „kryzysu społeczno-gospodarczego”. Na potwierdzenie tej tezy wskazuje fakt, że Sekcja Dipterologiczna, powołana uchwałą Zarządu Głównego w dniu 28 lutego 1981 r., nie ustępowała prężnością działań swym poprzedniczkom, będąc m.in. pierwszą, która wydała własny biuletyn pod nazwą „Dipteron” (1985 r.).

Rok 1985 przyniósł następną inicjatywę członków Towarzystwa. W dniu 19 kwietnia na spotkaniu w Muzeum Okręgowym w Częstochowie powołano Sekcję Owadów Kopalnych, przemianowaną później uchwałą Zarządu Głównego z dnia 17 marca 2006 r. na Sekcję Paleoentomologiczną.

Lata 90. wiążą się z powstaniem dwóch kolejnych sekcji: Hymenopterologicznej (9 października 1993 r.) i Odonatologicznej (18 kwietnia 1998 r.), a początek nowego stulecia następnych: Trichopterologicznej (9 listopada 2001 r.) i Hemipterologicznej (25 listopada 2005 r.)*. Jednocześnie przyznać trzeba, iż próby czasu nie wytrzymały Sekcja Entomologii Rolniczej i Sekcja Owadów Społecznych, które zawiesiły swą działalność, oraz Sekcja Entomologii Leśnej, która przeniosła swą aktywność na niwę Polskiego Towarzystwa Leśnego.

W chwili obecnej 10 sekcji tematycznych skupia znaczną część naszych członków ułatwiając współpracę osobom o podobnych zainteresowaniach systematycznych. Odbywa się to zarówno w oparciu o wspólne projekty badawcze, jak i coroczne spotkania naukowe podsumowujące ich dotychczasowe dokonania i wytyczające perspektywy dalszych działań. Dodatkowym ogniwem spajającym są wydawane przez nie biuletyny. Wspomniany już „Dipteron” – Sekcji Dipterologicznej, „Trichopteron” – Sekcji Trichopterologicznej oraz „Odonatrix” – Sekcji Odonatologicznej, ukazujące się obecnie również w formie elektronicznej.

Oddziały terenowe

Choć nie wiemy, jakie względy legły u podstaw powołania pierwszego w historii Związku oddziału terenowego, to przyjąć można, że nie bez znaczenia była tu prężność ośrodka poznańskiego. Miała ona swe korzenie w tradycjach przedwojennego Towarzystwa Entomologicznego w Poznaniu, które po przystąpieniu do Polskiego Związku Entomologicznego (1925 r.) nadal odbywało spotkania aktywizując liczne środowisko entomologów. Wiemy natomiast, iż oddział w Poznaniu powstał z inicjatywy prof. KOZIKOWSKIEGO w dniu 21 września 1949 r., a jego pierwszym przewodniczącym wybrano dr Bohdana KIEŁCZEWSKIEGO.

Ten historyczny eksperyment musiał być sporym sukcesem organizacyjnym, skoro już w pół roku później (początek 1950 r.) wydano zgodę na utworzenie oddziału w Warszawie, a w końcu tego samego roku utworzono oddział we Wrocławiu. W dwa lata później (22 stycznia 1952 r.) utworzono oddział w Lublinie, kończąc tym samym pierwszy okres tworzenia struktur te-

*Zainteresowanych historią i działalnością poszczególnych sekcji odsyłamy do opracowań w dalszej części niniejszego wydawnictwa.

renowych. Funkcjonowanie oddziałów znacznie przyspieszyło napływ członków do Towarzystwa, ułatwiając również kontrolowanie działalności poszczególnych ośrodków.

Tworzenie kolejnych oddziałów przypadło już na okres po „wypadkach poznańskich”. Wraz z „odwilżą” okresu gomułkowskiego przyszedł czas na konsolidację pozostałych ośrodków. Powstały wówczas oddziały w Bytomiu (1957 r.) i Olsztynie (1958 r.), a następnie w Krakowie, Łodzi, Szczecinie i Skierniewicach. W tej postaci struktury terenowe funkcjonowały aż do końca prezesury prof. STRAWIŃSKIEGO (1966 r.), ulegając dalszej rozbudowie w latach późniejszych. W kwietniu 1969 r. utworzono oddział w Gdańsku, a w tym samym roku jesienią, w Białymstoku.

Lata 70. to okres liczego przybywania nowych członków Towarzystwa i rozbudowy struktur terenowych. W 1973 r. powstał oddział w Bydgoszczy, a następnie: w Rzeszowie (30 stycznia 1974 r.), Kielcach (16 października 1975 r.) oraz w Pszczynie (30 marca 1976 r.). Proces ten, popierany przez Zarząd Główny, nie zawsze znajdował oparcie w odpowiednio prężnym środowisku lokalnym. Niektóre z utworzonych wówczas oddziałów (w Białymstoku, Kielcach, Pszczynie) zawiesiły swą działalność już po kilkuletnim okresie działalności. Inne utraciły pierwotny impet z chwilą, gdy zabrakło ich animatorów (Warszawa, Kraków, Szczecin). Jeszcze inne, jak oddział w Bytomiu, za sprawą swych członków przekształciły się w samodzielne stowarzyszenia naukowe (Śląskie Towarzystwo Entomologiczne). Stąd mimo zarejestrowanych 12 oddziałów, prężnie działają jedynie te w: Gdańsku, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Poznaniu, Rzeszowie i Skierniewicach.

Analizując ten proces z perspektywy lat znaczenia nabiera teza o zależności struktur poziomych od aktywności ich członków, a więc i od zaplecza organizacyjnego poszczególnych ośrodków. Dlatego w ostatnim okresie zyskują na znaczeniu struktury pionowe Towarzystwa tworzone przez grupy członków o podobnych zainteresowaniach. Wykorzystując nowoczesne środki komunikacji (internet, telefonia komórkowa) są one w stanie efektywniej realizować cele, do których zostały powołane, a nawet wyznaczać nowe, znacznie wybiegające w przyszłość.

PIŚMIENNICTWO

- BUNALSKI M., LIPA J. J., NOWACKI J. 2001: Zarys historii entomologii w Polsce. [W:] BUNALSKI M., LIPA J. J., NOWACKI J. (red.): Almanach entomologów polskich XX wieku. *Wiad. entomol.*, **20**, Supl.: 9-12.
- HADAŚ T. B. 1998: 75 lat Polskiego Towarzystwa Entomologicznego. Część 1. Geneza i działalność Polskiego Związku Entomologicznego do końca roku 1951. *Wiad. entomol.*, **17**, Supl.: 5-50.

- MROCZKOWSKI M. 1971: Krótki rys historii Polskiego Towarzystwa Entomologicznego. *Pol. Pismo. ent.*, **41** (4): 713-722.
- MROCZKOWSKI M. 1978: Polskie Towarzystwo Entomologiczne. [W:] ŁOŚ L. (red.): *Słownik polskich towarzystw naukowych. I. Towarzystwa naukowe działające obecnie w Polsce.* Ossolineum, Wrocław: 223-225.
- RIEDL T. 1993: Polska entomologia we Lwowie. *Wiad. entomol.*, **11** (4): 235-252.
- SANDNER H., MIKOŁAJCZYK W. 1971: PTE w okresie ostatniego 25-lecia. *Biul. inform.*, **6**: 1-10.
- STRAWIŃSKI K. 1961: Towarzystwo naukowe jednoczące entomologów polskich. *Nauka Polska*, **9**, 34, 2: 195-199.
- STRAWIŃSKI K. 1962: 40 lat zrzeszenia entomologów polskich. *Pol. Pismo. entomol.*, ser. B, z. 1-2 (25-26): 7-19.

Załączniki

Załącz. 1. Wykaz alfabetyczny Członków Honorowych PTEnt. (do 2008 roku)

1. prof. Stefan ALWIN †	22. prof. dr hab. Marian NUNBERG †
2. prof. dr hab. Józef BANASZAK	23. prof. dr hab. Jerzy PAWŁOWSKI
3. dr Czesław BIEŻANKO †	24. prof. dr hab. Jerzy W. PUŁAWSKI
4. prof. dr hab. Lech BOROWIEC	25. prof. dr hab. Józef RAZOWSKI
5. dr Bolesław BURAKOWSKI †	26. prof. dr hab. Tadeusz RIEDL
6. prof. dr hab. Jarosław BUSZKO	27. prof. dr hab. Henryk SANDNER †
7. prof. dr Vladimir G. DOLIN †	28. prof. dr Eduard SAVSDARG †
8. dr Witold EICHLER †	29. prof. dr Kazimierz SEMBRAT †
9. prof. dr Sergey M. GILAROV †	30. prof. dr Isaak D. SHAPIRO †
10. prof. dr hab. Zofia GOŁĘBIEWSKA †	31. prof. dr hab. Wacław SKURATOWICZ †
11. prof. dr Jan HIRSCHLER †	32. prof. dr hab. Stanisław SMRECZYŃSKI †
12. prof. dr hab. Tadeusz JACZEWSKI †	33. prof. dr hab. Jan STACH †
13. prof. dr Hieronim JAWŁOWSKI †	34. dr Petr STARY
14. prof. dr Zsoltan KASZAB †	35. prof. dr hab. Ryszard SZADZIEWSKI
15. prof. dr hab. Bohdan KIEŁCZEWSKI †	36. prof. dr hab. Andrzej SZEPTYCKI †
16. prof. dr Bernhard KLAUSNITZER	37. prof. dr hab. Andrzej SZUJECKI
17. prof. dr Barbara
KOSMOWSKA-CERANOWICZ	38. prof. dr hab. Przemysław TROJAN
18. prof. dr hab. Jerzy J. LIPA	39. prof. dr hab. Andrzej WARCHAŁOWSKI
19. prof. dr Kauri MIKKOLA	40. prof. dr hab. Janina WENGRIS †
20. prof. dr hab. Maciej MROCZKOWSKI †	41. prof. dr hab. Władysław WĘGOREK †
21. doc. dr Yuri P. NEKRUTENKO	42. prof. dr hab. Jadwiga ZŁOTORZYCKA †

Załącznik 2. Wykaz alfabetyczny członków uhonorowanych „Złotą Odznaką PTEnt.”
(do 2008 roku)

1. Hans ASPÖCK (1980)	37. Andrzej LEŚNIAK (1983)
2. Józef BANASZAK (2004)	38. Marcei LEWANDOWSKI (1980)
3. Edward BARANIAK (2004)	39. Jerzy J. LIPA (2004)
4. Tadeusz BARCZAK (2004)	40. Jerzy A. LIS (2004)
5. Klara BARTKOWSKA (2004)	41. Aleksander LISOWSKI (1980)
6. Maria BEIGER (1984)	42. H. MALICKY (1980)
7. Marian BIELEWICZ (1974)	43. Barbara MARCINIAK (2004)
8. Aleksandra BŁĄŻEJEWSKA	44. Eleonora MARKIEWICZ (1980)
9. Franciszek BŁĄŻEJEWSKI	45. Waldemar MIKOŁAJCZYK (1980)
10. Tomasz BOJASIŃSKI (1980)	46. Janina MIROWSKA (1983)
11. Maria BOLANOWSKA (1989)	47. Jadwiga MOTZOWA (1980)
12. Lech BOROWIEC (2004)	48. Maciej MROCZKOWSKI (1974)
13. Lech BUCHHOLZ (1995)	49. R. NAGY (1980)
14. Paweł BUCZYŃSKI (2004)	50. Jolanta
15. Marek BUNALSKI (2004)	NAPIÓRKOWSKA-KOWALIK (2004)
16. Bolesław BURAKOWSKI (1980)	51. Jan NAWROT (2004)
17. Stanisław BURDAJEWICZ (1995)	52. Edmund NIEMCZYK (1992)
18. Jarosław BUSZKO (2004)	53. Piotr NIEZGODZIŃSKI (1978)
19. Stanisław CZACHOROWSKI (2004)	54. Janusz NOWACKI (2004)
20. Jurij CZORNOBAJ (2008)	55. Andrzej NOWOSAD (1984)
21. Henryk DUTKA (1980)	56. Remigiusz OLSZAK (2004)
22. Jadwiga FLASIŃSKA (1980)	57. Jerzy PAWŁOWSKI (2004)
23. Stanisław FORYŚ (1980)	58. Bogusław PETRYSZAK (2004)
24. Józef GĄDEK (1980)	59. A. PFEFFER (1980)
25. Maria GOOS (2004)	60. Romuald J. POMORSKI (2006)
26. Piotr GÓRSKI (1989)	61. Zdzisław PRZYBYLSKI (1986)
27. Piotr GRYGIER (2006)	62. Józef RAZOWSKI (2004)
28. Jerzy HEINTZE (1980)	63. Wolodymyr RIZUN (2008)
29. Józef HOŁUBOWSKI (1980)	64. Bogdan ROZKRUT (1980)
30. Michał HUREJ (2004)	65. Henryk SANDNER (1974)
31. Wiktor KADŁUBOWSKI (1995)	66. Paweł SIENKIEWICZ (2004)
32. Bohdan KIEŁCZEWSKI (1980)	67. Zbigniew SIERPIŃSKI (1980)
33. Bernhard KLAUSNITZER (1980)	68. Zygmunt ŚLIWIŃSKI
34. Antoni KUŚKA (2004)	69. Bogusław SOSZYŃSKI (1986)
35. Barbara ŁABANOWSKA (2004)	70. Stanisława SOWA (1983)
36. Gabriel ŁABANOWSKI (2004)	71. Jerzy STARZYK (2004)

72. M. STOLINA (1980)	85. Zofia WAGNER (1986)
73. Władysław STROJNY (1980)	86. Marek WANAT (2004)
74. Ryszard SZADZIEWSKI (2004)	87. Andrzej WARCHAŁOWSKI (1983)
75. Marian SZAMAŃSKI (1980)	88. Erwin WĄSOWICZ (2006)
76. Bolesław SZCZEPAŃSKI (1980)	89. Janina WENGRIS (1974)
77. Andrzej SZEPTYCKI (2004)	90. Barbara WILKANIEC (2008)
78. Adam SZMYT (1980)	91. Henryk WIŚNIEWSKI (1983)
79. Andrzej SZUJECKI (2004)	92. Andrzej WITKOWSKI (2006)
80. Jan SZYSZKO (2006)	93. Aleksander WRÓBLEWSKI (1974)
81. Dariusz TARNAWSKI (2004)	94. Irena ZAWIRSKA (2004)
82. Kazimierz TARWID (1980)	95. Maksymilian ŻAK
83. Zdenek TESAŘ (1980)	96. Irena ŻURAŃSKA (1986)
84. Przemysław TROJAN (2004)	

Załącz. 3. Wykaz alfabetyczny członków uhonorowanych
„Medalem za zasługi dla Polskiego Towarzystwa Entomologicznego”

1. prof. dr hab. Jerzy ACHREMOWICZ	21. prof. dr hab. Sędzimir M.
KLIMASZEWSKI
2. prof. dr hab. Jerzy ANASIEWICZ	22. prof. dr hab. Jan KOTEJA
3. prof. dr hab. Maria BEIGER	23. prof. dr hab. Wiesław KRZEMIŃSKI
4. prof. dr hab. Aleksandra
BŁAŻEJEWSKA	24. dr hab. Antoni KUŚKA
5. prof. dr hab. Franciszek
BŁAŻEJEWSKI	25. mgr Antoni KWICZAŁA
6. prof. dr hab. Jan BOCZEK	26. prof. dr hab. Andrzej LEŚNIAK
7. prof. dr hab. Lech BOROWIEC	27. prof. dr hab. Jerzy J. LIPA
8. dr inż. Lech BUCHHOLZ	28. prof. dr hab. Jerzy A. LIS
9. dr hab. Marek BUNALSKI	29. dr Franciszek LISOWICZ
10. dr Bolesław BURAKOWSKI	30. doc. dr hab. Gabriel ŁABANOWSKI
11. dr hab. Stanisław BURDAJEWICZ	31. dr inż. Andrzej ŁABĘDZKI
12. prof. dr hab. Jarosław BUSZKO	32. prof. dr hab. Jacek ŁĘTOWSKI
13. prof. dr hab. Stanisław CMOLUCH	33. prof. dr hab. Bartłomiej MICZULSKI
14. dr Zbigniew CZERNIAKOWSKI	34. dr Waldemar MIKOŁAJCZYK
15. prof. dr hab. Jan DOMINIK	35. prof. dr hab. Maciej MROCZKOWSKI
16. prof. dr hab. Mirosława DYLEWSKA	36. dr Jerzy NADOLSKI
17. prof. dr hab. Kazimierz GĄDEK	37. prof. dr hab. Jolanta
NAPIÓRKOWSKA-KOWALIK
18. prof. dr hab. Zofia GOŁĘBIEWSKA	38. prof. dr hab. Edmund NIEMCZYK
19. dr Henryk GARBARCZYK	39. prof. dr hab. Janusz NOWACKI
20. prof. dr hab. Wiktor KADŁUBOWSKI	40. dr Andrzej NOWOSAD

41. dr Czesław OKOŁÓW	51. mgr Zygmunt ŚLIWIŃSKI
42. prof. dr hab. Jerzy PAWŁOWSKI	52. dr Bogusław SOSZYŃSKI
43. dr Jacek PIECHOTA	53. prof. dr hab. Ryszard SZADZIEWSKI
44. prof. dr hab. Stefan PRUSZYŃSKI	54. prof. dr hab. Andrzej SZUJECKI
45. prof. dr hab. Wojciech PUŁAWSKI	55. prof. dr hab. Jan SZYSZKO
46. prof. dr hab. Józef RAZOWSKI	56. prof. dr hab. Przemysław TROJAN
47. prof. dr hab. Włodzimierz ROMANKOW	57. dr hab. Marek WANAT
48. prof. dr hab. Irena RUSZKOWSKA	58. prof. dr hab. Andrzej WARCHAŁOWSKI
49. dr hab. Janusz SAWONIEWICZ	59. prof. dr hab. Zofia WEGNER
50. dr hab. Adam ŚLIPIŃSKI	60. prof. dr hab. Irena ŻURAŃSKA

Załącz. 4. Tematyka konferencji naukowych z cyklu „Ochrona owadów w Polsce”

Rok	Miejsce	Temat konferencji
1999	Kraków	Ochrona owadów w Polsce u progu integracji z Unią Europejską
2002	Olsztyn	Ekologiczne i gospodarcze konsekwencje wymierania i ekspansji gatunków
2004	Białowieża	Parki narodowe i rezerваты przyrody w Polsce jako naturalne ostoje europejskiej fauny owadów
2006	Zwierzyniec	Badania entomologiczne a obecna sytuacja prawna i organizacyjna ochrony przyrody
2007	Poznań	Różnorodność biologiczna owadów Polski – aktualny stan badań oraz perspektywy jej ochrony

Załącznik 5. Skład Zarządu Głównego PTEnt. w latach 1989 – 2007

Nr Zjazdu	Rok wyboru	Przewodniczący	Z-cy Przewodniczącego	Sekretarz Zarządu	Skarbnik	Bibliotekarz	Członkowie Zarządu
XL	1989	prof. dr hab. Andrzej WARCHAŁOWSKI	prof. dr hab. Czesław KANIA prof. dr hab. Jerzy PAWŁOWSKI	dr Dariusz TARNAWSKI	?	mgr Marek WANAT	doc. dr hab. Józef BANASZAK inż. Lech BUCHHOLZ dr Jarosław BUSZKO dr Antoni KUŚKA dr Waldemar MIKOŁAJCZYK dr Romuald POMORSKI dr Mieczysław STACHOWIAK
XLI	1992	prof. dr hab. Andrzej WARCHAŁOWSKI	prof. dr hab. Czesław KANIA prof. dr hab. Jerzy PAWŁOWSKI	dr Dariusz TARNAWSKI	?	mgr Marek WANAT	prof. dr hab. Józef BANASZAK dr hab. Jarosław BUSZKO dr Antoni KUŚKA dr Waldemar MIKOŁAJCZYK dr Romuald POMORSKI
XLII	1995	dr hab. Jarosław BUSZKO	prof. dr hab. Andrzej WARCHAŁOWSKI dr hab. Janusz NOWACKI	dr inż. Marek BUNALSKI	inż. Lech BUCHHOLZ	dr Marek WANAT	dr hab. Tadeusz BARCZAK prof. dr hab. Klara BARTKOWSKA dr Andrzej ŁABĘDZKI, dr hab. Tadeusz PAWLIKOWSKI mgr Janusz SOSIŃSKI prof. dr hab. Ryszard SZADZIEWSKI
XLIII	1998	dr hab. Janusz NOWACKI	dr hab. Jarosław BUSZKO prof. dr hab. Klara BARTKOWSKA	dr inż. Marek BUNALSKI	inż. Lech BUCHHOLZ	dr Marek WANAT	dr hab. Tadeusz BARCZAK dr Andrzej ŁABĘDZKI dr hab. Tadeusz PAWLIKOWSKI mgr inż. Janusz SOSIŃSKI prof. dr hab. Ryszard SZADZIEWSKI dr Dariusz TARNAWSKI
XLIV	2001	prof. dr hab. Janusz NOWACKI	prof. dr hab. Jarosław BUSZKO prof. dr hab. Klara BARTKOWSKA	dr inż. Marek BUNALSKI	mgr inż. Paweł SIENKIEWICZ	dr hab. Marek WANAT	prof. dr hab. Józef BANASZAK dr hab. Tadeusz BARCZAK dr hab. Stanisław CZACHOROWSKI prof. dr hab. Jacek ŁĘTOWSKI prof. dr hab. Ryszard SZADZIEWSKI dr hab. Dariusz TARNAWSKI
XLV	2004	prof. dr hab. Janusz NOWACKI	prof. dr hab. Jarosław BUSZKO dr inż. Marek BUNALSKI	dr inż. Paweł SIENKIEWICZ	dr Wojciech KUBASIK	dr hab. Marek WANAT	prof. dr hab. Józef BANASZAK dr hab. Tadeusz BARCZAK dr Paweł BUCZYŃSKI dr hab. Stanisław CZACHOROWSKI prof. dr hab. Jerzy A. LIS prof. dr hab. Ryszard SZADZIEWSKI dr hab. Dariusz TARNAWSKI
XLVI	2007	prof. dr hab. Janusz NOWACKI	prof. dr hab. Ryszard SZADZIEWSKI dr hab. Marek BUNALSKI	dr inż. Paweł SIENKIEWICZ	dr Wojciech KUBASIK	dr hab. Marek WANAT	prof. dr hab. Józef BANASZAK dr hab. Tadeusz BARCZAK dr Paweł BUCZYŃSKI dr hab. Dariusz IWAN mgr Rafał RUTA dr inż. Paweł TRZCIŃSKI *

* Opiekun strony internetowej – funkcja utworzona w 2007 roku